

עומקא דפרשה

- שהחיינו על מלית
- ברכה על מלית לש"ץ
- שיעור מלית

- כיסוי הראש במלית
- שימוש במלית ביהכ"נ
- עטיפת הישמעאלים

פר' קרח - בענייני פדיון הבן

בס"ד ערב ש"ק ב' תמוז תשפ"א
שנה י"ג

בענין טעות בפדיון הבן

הרב אהרן הכהן גרינברג

מעשה שארע לפני כמה שנים, שנולדו זוג תאומים הדומים מאוד זה לזה, ולאחר ל' יום בהגיע זמן פדיון הבן, כשבא האב לקחת את הבכור לפדותו בטעות נתחלף לו בנו הבכור בבנו השני שהיה דומה במאוד לבנו הבכור, לקח האב את בנו השני שאינו בכור והחזיקו לפני הכהן ואמר "זה בני בכורי והוא פטר רחם לאמו הישראלית וכו'" וככל הנוסח הנדפס בסידורים, וכל סדר הפדיון נעשה בשעה שהאב סבור שהבן שלפניו הוא הבכור ומתכוין הוא לפדותו, ולאחר כל סדר הפדיון בשעה שבא האב להחזיר את בנו לעזרת הנשים, פתאום נזעקה האם לאמר שלא זה הוא הבן הבכור אלא הבן השני שנתר בעגלה הוא הבכור, וכעת נתעוררה השאלה האם צריך לחזור ולפדות את הבן שהוא הבכור האמיתי או לא.

והנה מה שהבכור לא היה לפנינו בשעת הפדיון זהו בוודאי אינו מעכב וכמפורש ברמ"א יו"ד סי' ש"ה סעי' י' דא"צ שיהיה הבכור לפנינו בשעת הפדיון, ואין לומר להיפך דכוונתו היתה לפדות את מי שהוא בכור בין אם הוא לפניו ובין אם לא, דהאב הרי אמר להדיא "זה בני בכורי וכו' והקב"ה ציוה לפדותו וכו'" ומבואר מדבריו דאותו הוא שנתכוין לפדות.

ויסוד הנידון בזה הוא בעיקר הגדר של פדיון הבן, דהנה הרי מבואר בבכורות דף ט: ודף י"ב: דאין בבכור איסור הנאה קודם הפדיון, ומעתה יש מקום לומר דכל ענין פדיון הבן אינו כפדיון מעשר שני דבזה פודה הוא קדושת המעשר שני [ובזה פשיטא דאם נתכוין לפדות פירות מעשר שני ונמצאו שאינם מעשר שני שאינו פדיון], אלא דענין פדיון הבן הוא חוב ממון בעלמא לכהנים, ובנתינת ה' סלעים לשם פדיון יצא ידי חובתו בין אם נתכוין בזה לפדיון בן זה בין אם לא.

או דילמא דנהי אמנם דליכא שום איסור הנאה בבכור קודם הפדיון, אך מ"מ מאחר שבתורה נזכר בזה בכל מקום לשון "פדיון", לכאורה המבואר מזה הוא דיש כאן פדיון קדושה ועל אף דלא נשתנה הדיו בהיתר להשתמש בבכור קודם פדיון ללאחר הפדיון, [וראייתי שהאריך בחקירה זו בספר משמר הלוי קידושין סי' מ"ב בשם חמיו הג"ר שלמה כהן צ"ל תלמידו ומקורבו של מרן החזו"א זיע"א, יעו"ש בדבריו].

והנה לכאורה היה נראה שנידון זה תלוי הוא במח' האחרונים, דהנה כתב הרמ"א בסל' ש"ה סעי' י' לחדש דאינו מועיל פדיון הבן ע"י שליח, וכן אינו מועיל לפדות הבן שלא מדעת האב, [ועי' בש"ך ובט"ז שדנו שיעויל ע"י שליח ומ"מ הסכימו שלא יועיל פדיון שלא מדעת האב].

אמנם בביאור הגר"א שם בסק"ז נחלק על כל דברי הרמ"א וכתב דפשיטא שמועיל ע"י שליח וכן פשיטא שמועיל אפילו שלא מדעת האב כיון שאינו אלא חוב בעלמא והפורע חובו של חברו שלא מדעתו בוודאי נפרע החיוב וה"נ כאן, ועי"ש שהוכיח שאינו אלא חוב בעלמא ממה דאמרינן בבכורות מ"ח. דהכהן גובה ממשועבדים, וע"כ שאינו מצוה על האב דא"כ לא שייך שהכהן יגבה מהמשועבדים כיון שאינו אלא מצוה המוטלת על הגברא, (וע"ע במחנ"א זכיה ומתנה סי' ז' שכתב ג"כ דפשיטא שמועיל פדיון הבן גם ע"י אחר ושלא מדעת האב).

ולכאורה בביאור שיטת הרמ"א צ"ל דס"ל דענין פדיון הבן הוא פדיון קדושה מהבן, ובזה יש מקום לומר דאינו מועיל שלא מדעת האב כיון שבעינין שהאב שעליו מוטל הפדיון הוא זה שיחלל הקדושה מבנו ע"י נתינת ה' סלעים לכהן.

והנה יעו"ש בשו"ע בסעי' י"ט שפסק דכהן שיש לו בן חלל חייב הבן בפדיון הבן כיון שהוא הרי אינו כהן, והאב שהוא כהן יפריש ה' סלעים ויעכבנו לעצמו, והנה אם גדר דין פדיון הבן הוא חוב ממון בעלמא א"כ מדוע הכהן בכלל צריך להפריש ה' סלעים כיון דמ"מ הוא הרי נוטלם לעצמו, ומזה לכאורה מוכח בדעת השו"ע דיש כאן פדיון קדושה, וע"כ גם אם אין

מחילת הכהן בפדיון הבן

הרב יוסף פרידמאן

בתוס' כתובות נ"ו רע"ב כתבו (לגירסת מהרש"א) דמהני מחילה על פדה"ב ודנו תוס' אמאי ל"ח מתנה עמש"כ בתורה ע"ש, וילה"ק מכאן על דברי הגר"ש שקופ בקידושין סי' ט"ז דפדה"ב אינו רק פירעון חוב בעלמא אלא מעשה מצוה ע"ש בכל דבריו, וא"כ איך שייך ע"ז מחילה, ואפשר דאה"נ המחילה היא רק על הנתינה לכהן אבלבאמת הישראל יצטרך להפריש לעצמו ה' סלעים, וכעין הא דנפסק בשו"ע יו"ד סי' ש"ה ס"ט לגבי חלל שמת אביו לאחר ל'

ויתכן ליישב עוד, דהנה בספר טל תורה להגר"ם אריק צ"ל [מובא בילקו"מ בש"ס עוז והדר] כתב להוכיח כדברי התוס' מגירסת הבה"ג בגמ' קידושין ח' א' והובא בש"ר סי' ש"ה סק"ה דהא דשייך לפדות בכלי שאינו שוה ה' סלעים כשאומר הכהן לדידי שוה לי מיירי בגברא רבא דידע למחול, והנה בפשטות י"ל דגם אם ל"מ מחילה בפדה"ב מ"מ הכא שאני דבעצם יש פדיון אלא דאמננה בשווי הכלי וע"ז מהני מחילה שלא יתחייב באונאה, אבל הגר"מ אריק סל' דמכאן מוכח דמהני מחילה בפדה"ב, וי"ל דס"ל דרק אם הכהן נחשב בעל הממון יכול למחול אונאתו [והגרע"א בגליון שם ציין על עיקר דין דלדידי שוה לי את התוס' בכתובות הנ"ל וצ"ע בכונתו], ולפי"ז יש מקום לפרש את התוס' שלא כפשוטו, דלמחול על כל הפדיון אי אפשר, אלא דמהני מחילה על האונאה, ובכה"ג שפיר מתקיים המצוה ע"י הכלי, אך אי"ז פשטות התוס'.

ובקוב"ש אות קע"ז הקשה איך כהן פרטי יכול למחול על חוב לכל השבט, ותירץ דמיירי במכירי כהונה, ועל בספר לקוטי פנחס ס"ק כ"א [וציין אליו הדרך אמונה פ"א במכירים סק"נ בצהה"ל] שכבר נשאל כן הגר"מ אריק צ"ל איזה זכות יש לכהן למחול ותירץ כנ"ל דמיירי במכירי כהונה, ולכא"צ"ב דהא במכירי כהונה אי' בחולין קל"ג א' דיכול הכהן ליתנו במתנה קודם שבא לידו, ובגירסין ל' א' דיכול לפרוע בו חובו, ובב"ב קכ"ג ב' דמורישו לבניו, ופי' בעליות דריו"ג בב"ב שם דעשו שאינו זוכה כזוכה, וברשב"ם משמע דגמר ומקני וכ"כ בקוב"ש ב"ב אות שע"ד עפ"י התוס' בכתובות ק"ב, והתוס' בב"ב פ' דהוי כמתנה מועטת דאסור לחזור בו וב' החזו"א יו"ד סי' ז' סק"ד [ואולי זו כונת הקצות רע"ח סקט"ו] דאע"פ שאינו זכיה גמורה סגי בזה לקיום מצות נתינה, וא"כ איך אפשר לפרש דברי התוס' דמהני מחילה במכירי כהונה, והרי התוס' דנו מ"ט אי"ז מתנה עמשכ"ב ובמכירי כהונה הרי קיים מצות נתינה כבר, אמנם לפמ"ש הקה"י בב"ב סי' ל"ז דענין מכירי כהונה הוא ששאר הכהנים מתיאשים מזכותם והוי כאלו יש רק כהן אחד בשבט, ונסתייע לזה מדברי רש"י בגיטין ותוס' בב"ב, א"כ י"ל דעדיין לא קיים מצות נתינה, וי"ל ע"פ לפי"ז כשהקנה או הורישו לישראל איך מקיים מצות נתינה, ואולי מקיים בנתינה לבא כחו של הכהן או דבכה"ג שפקע זכות הכהונה אין מצות נתינה, ועכ"פ לפי"ז א"ש דברי האחרונים בביאו"ד התוס' בכתובות.

והנה הגרע"א בשו"ת מהדו"ק סי' ר"ג נקט בפשיטות דלא שייך דין מכירי כהונה בפדה"ב משום דלא שייך ליחיד מעות מסוימים לפירעון חובו, ואמנם לגבי האיסור לחזור בו במתנה מועטת מבואר בתוס' כתובות ק"ב א' דגם בפדה"ב שייך כן, אך כונת הגרע"א דאין הכהן זוכה בו עד שיבא לידו כיון שאין חפץ מסוים לזכות בו, ולכא' פליג על האחרונים הנ"ל, ובטעמו י"ל או דס"ל דמכירי כהונה הוא ענין זכיה זה לא שייך כשאין חפץ מסוים, או דס"ל דגם אם ה' שייך מחילה ע"י מכירי כהונה אי"ז מספיק כיון שפדה"ב אי"ז חוב בעלמא אלא מעשה מצוה, אמנם יתכן דגם הגרע"א מודה דשייך מחילה ע"י מכירי כהונה וכתנו דלא משכח"ל קיום המצוה ע"י מכירי כהונה אלא דנפטר מחיובו [ובנידון בתשובה שם יתכן שלא חיפשו להפטר מהמצוה].

וכתב שם הגרע"א דאין חפץ מסוים בפדה"ב משום שא"א ליחיד מעות לחובו, ומבואר דאם היה שייך ליחיד מעות לחובו [וכן ס"ל באמת לנתה"מ סי' שד"מ] שייך מכירי כהונה, ולכא' להסוברים

פדיון יצחק אבינו

הרב מאיר רותן

העירו האחרונים למה לא נמצא כתוב שעשה אברהם אע"ה פדיון לבנו בכורו יצחק, בשלמא שלא עשה פדיון לבנו ישמעאל, יען שישמעאל היה בא אחר נפלים, וכמ"ש רש"י ז"ל פר' לך (טז,ה) אנכי נתתי שפחתי בחיקך וגו', שהכניסה שרה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוב-רה, והבא אחר נפלים אינו בכור ופטור מפדיון וכמ"ש בטוש"ע יו"ד סי' ש"ה סכ"ב, אבל יצחק אע"ה שהיה פטר רחם לאמו שרה, למה לא נמצא כתוב שקיים בו אביו אע"ה המצוה הזאת, והלא ארז"ל ביומא כ"ח שקיים אע"ה כל התורה כולה עד שלא ניתנה,

יש שתירצו עפ"י הגמ' ב"ב ט"ז עה"פ וה' ברך את אברהם בכל בת היתה לו לאברהם ובכל שמה, וא"כ י"ל דנולדה תאומה עם יצחק, והיא היתה הראשונה. ויש שתירצו שאע"ה היה כהן, כדרשת חז"ל בנדרים ל"ב, נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם דקאי על אברהם אבינו, וכמ"ש רש"י שם בתהלים. ויש שתירצו שמצוות פדיוה"ב עדיין לא היתה שייכת אצל האבות אלא נתחדשה רק מזמן יצ"מ כמבואר בקרא במ' דבר (גיג), כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה וגו', וממילא לא היתה שייכת קודם מ"ת.

ועוד י"ל בזה דשורש דין פדיון הוא מכוח דשייך הבכור לשבט הכהונה והוי פדיון מדין מתנות כהונה, וזה לא שייך לפני מתן תורה דלא היה עדיין שבט כהונה, וביותר דשורש פדיון הבן הוא כי התינוק שייך לכהן וזה לא היה לפני מתן תורה ואין כאן מהות פדיון,

אמנם נראה דקושיא מעיקרא ליתא, ד"ל דשורש דין פדיון הוא מכח **הקדושה לעבודת המקדש**, וזה לא היה לפני מתן תורה, דהנהגה ברמב"ם עשה ע"ט ובחינוך מצוה י"ח כתבו מצוות קידוש בכורות ומנאה כמצוה בפני עצמה מלבד המצוה של פדיון בכור אדם ומצוות פדיון פטר חמור, וענינו לייחד את הבכור לדניו, בכור אדם לפדיון ובכור בהמה לפדיון או עריפה, ומתבאר דמעוה פדיון אדם, היא מצוות מעשה הפדיון אך לפני הפדיון יש בזה גם מצוות קידוש הבכור, וענינו לייחד את קדושת הבכור למצוותיו והיינו משום דפדיון הבן בא מחמת קדושתו,

ויסוד הדברים בשערי יושר ש"ה פכ"ה דכתב וז"ל, מוכרח שמלבד פריעת הכסף ה' סלעים שענינה כפריעת חוב צותה תורה לפדות הב' כור מה שיש בו איזה ענין קדושת בכורה אף שלא גלתה לנו תורה שום דין בבכור אדם שהיה איזה הבדל בהנהגה מקודם שנפדה עד לאחריה, אבל כיון דכתיב בתורה בלשון פדיון מוכרח שכן הוא שע"י הפדיון נעשה איזה ענין חדש בבן הבכור, הכסף פודהו ומחדש בו איזה ענין של **הסתלקות קדושה**.

ובערוה"ש יו"ד שה"ל יצא לבאר תקנת הגאונים לומר לאב הפודה במאי בעית טפי, אף שודאי חייב לפדותו ואין יכול ליתן הבכור עצמו לכהן, דהנהגה במצרים נתקדשו בכורי אדם ובכורי בהמה והנהגה בכורי בהמה נתקדשו לקרבן ואילו בכורי אדם נתקדשו לעבודת המקדש ונפדו ע"י הלויים ופקע קדושתם, ומעתה צ"ע איזה דין קדושה חלה בזה"ל על כל בכורי אדם מאחר שכבר אין להם לבכורים זכות עבודה במקדש, וסיים שהאמת שהבכורים קדושים לד' ככל הקדשים שאסור להם לעשות דבר חולין ואכילתם וכל מעשיהם בקדושה, וזהו דכתיב בסוף פ' בא והעברת כל פטר שגר בהמה וגו' דפשטא דקרא דהועברת קאי גם על בכור אדם, וכן פרש"י והיינו שיהיו מופרשים לה' ומאחר שאי אפשר לעמוד בו נתנה תורה תקנה בפדיון, וזהו ששואל הכהן במאי בעית טפי שהבן ישר קודש או לפדותו ולנהוג בו כחולין,

וכן מפורש בספרנו (במדבר גיג) וז"ל, הקדשתי לי כל בכור, הצלתים במה שהקדשתיים לי בענין שיהיו אסורין להתעסק בעבודת הדיוט כמשפט כל הקדש שהוא אסור בגיזה ועבודה ולמען יהיו מותרים בזה הצרכותם פדיון כמשפט כל הקדש היוצא לחולין יעו"ש עוד, ולפי כ"ז א"ש דלא שייך קודם מ"ת.

והנה מעשה שהיה באחד שילד בן פשוט וכולם היו סבורים שהוא בכור ומפני כבוד הבריות לא היה אפשר לגלות שאינו בכור, **והגרא גניחו** **בסקי** הציע פתרון לפדות בברכה והאב יכיון במחשבתו שהוא פודה מדין זכין, בכור מאן דהוא בעולם שלא נפדה, וכדעת הפוסקים דש"י יכול לפדות. ולמש"נ י"ל דהנהגה אם גדר פדיון הבן מעשה פדיון הוא ודאי דצריך לידע מי הוא פודה וכדין המניח מעות לחילול הקדש שאינו מסוים, דלכאורה אין שום הקדש מתחלל, ועוד יש לדון כיון דצורת המצוה היא דרך פדיון לכאורה צריך לידע מיהו הנפדה.

ברכת שהחיינו על פדיון הבן

הרב אברהם לוי – ר"ב 'עוד יוסף חי'

איתא בגמ' בסוף פסחים קכ"א: רב שמלאי איקלע לפדיון הבן, בעו מיניה פשיטא דאבי הבן מברך אקב"ו על פדיון הבן, אולם ברכת שהחיינו מי מברך האם הכהן שנהנה מקבלת המעות שהם חמשה סלעים או שאבי הבן מברך על קיום המצוה, לא הוה בידיה, אתא שאיל בבית המדרש, אמרו ליה, אבי הבן מברך שתים, והלכתא אבי הבן מברך שתים.

בעיקר האי דינא יל"ע מהו הספק, דהא אין ספק שאבי הבן מוטל עליו החובה לברך כל שתי הברכות דכיון שהוא בעל המצוה דכל המצוה הוא מכוחו ומה שמקבל הכהן ה' סלעים אינה הנאה ישירה אלא הנאה עקיפה הבאה לו מכוח מצוות פדיון הבן, עכ"פ יש כאן הנאה ושמחה גם לאבי הבן וגם לכהן, ולכן הסבירו האחרונים (הרש"ש בד"ה כהן, שו"ת זרע אמת חידושי פסחים סי' ל"ב וס' קרן לדוד ועוד) ששאלת הגמ' באמת חיוב ברכת שהחיינו חלה על שניהם, אלא השאלה היא מי יפטור את מי, דש"מחתו של מי יותר האם של אבי הבן או של הכהן, לכאורה יש צד לומר דהנאת הבן שפודה אותו שמחתו יותר מקבלת הכסף, אולם יש צד לומר שהנאתו ושמחתו קבלת הכסף של הכהן יותר מאשר מה שאבי הבן פודה את הבנו, ולכן ביארו האחרונים הנז' ששאלת הגמ' היא מי יפטור את מי בברכת שהחיינו, האם אבי הבן את הכהן או שהכהן יפטור את אבי הבן, אבל לכו"ע חל על שניהם חיוב ברכת שהחיינו.

והוא כעין מה שדנו בגמ' בברכות מ: כשיש לפניו כמה מיני אוכלין על איזה אוכל יברך ויוציא השאר, וכן הוא בסוגיית הגמ' בנידון דידן, כאן במשנתנו, משום שגם במשנה זו בסוף פסחים דנו בגמ' אם בירך על הפסת, אם פטר את הזבת, ועל זה הביאו גידון הנז' מי מברך ופוטרו את השני. וכן ביאר בשו"ת החתם סופר יו"ד סי' רצ"ט, שספק הגמ' מי מוציא את מי, ומסקנת הגמ' שאבי הבן מברך על המצוה עדיף מהכהן שאינו אלא ברכת הנהנין, ולפ"ז מסיק החת"ס שבמקום שאין אבי הבן יכול לברך מספק, יברך הכהן ויוציא יד"ח ברכת שהחיינו את אבי הבן בברכתו, וכ"ה בפתי תשובה יו"ד סי' שה סקכ"ט.

אולם בשו"ת הרשב"א ח"א סי' שלח שאל, מדוע לא תיקנו חז"ל ששניהם יברכו שהחיינו, דאם שניהם מחוייבים בברכת שהחיינו כנז', א"כ לכאורה ששניהם יב' רכו כל אחד מצד הנאתו, אבי הבן על שמחת המצוה שיצא מהכלל נפל והכהן על הנאה ה' סלעים שמקבל מחמת המצוה, וע"ז יישב הרשב"א בשני מהלכים (א) שזה פשוט מסברא שאין לכהן לברך רק משום שמקבל הנאה דכמו שאינו מברך על שאר מתנות כהונה שהחיינו ה"ה לענין קבלת ה' סלעים דפדיון הבן, אולם הספק הוא כיון שיש כאן שהחיינו על המצוה, א"כ אפשר שהכהן יברך שהחיינו משום שיש לו כאן הנאה מחמת המצוה משום שעיקר הברכה היא משום המצוה, אולם למסקנה א"א לומר כן כיון שרוב ככל השמחה שייכת לאבי הבן שהוא בעל המצוה דשמחתו הוא בקיום המצוה בשלימותה על כל חלקיה, ומה שישמח הכהן במעות, זו שמחת אבי הבן שזוכה לקיים המצוה בהידור רב, שבנו פדוי ויוצא מכלל נפל ונכנס לקדושת ישראל, והנאת הכהן היא הנאה קטנה לעומת שמחת הנאת האבא, שהוא בעל המצוה. (ב) וישנו מהלך נוסף דכיון שיש כאן מצוה אחד התלוי בב' בני אדם, שהאב פודה את בנו וכהן מקבל את המעות הפדיון, משום כך אין נראה שיברכו שניהם אלא רק אחד מהם מברך כדין קונה כלים חדשים, שהלוקח מברך ולא המו-כר, ואפילו במקום שהמוכר מרויח מכך הרבה וה"ה לכאן.

ובעיקר ברכת שהחיינו על פדיון הבן כתבו הפוסקים שגם מצוות פדיון הבן נחשב למצוה הבאה מזמן לזמן, דכיון שיש לו זמן קבוע שיעבור על הבכור שלושים יום, א"כ הו"ל כמצוות הבאים מזמן לזמן דקבוע לו זמן של שלושים יום ועיקר הברכת שהחיינו נתקנה על השמחה וההנאה שזוכה האב לקיים המצוה בשלימותה שזכה שיצא בנו מכלל נפל וזוכה לפדותו מרשות כהן ולהכניסו לרשותו, רשות ישראל.

עכ"פ כתבנו בספרנו ברכת השיר והשבח בברכת השיר ב' ס"ט באריכות בכל זה, **ולמסקנא דדינא** יצא לנו בס"ד שבמקום שאבי הבן לא יכול לברך שהחיינו, יכול הכהן לברך שהחיינו כש"כ בשם הפתחי תשובה לעיל, אולם **בסתם שליחות של האב** שממנה שליח לפדות את בנו, כבר נחלקו בזה הרמ"א והש"ך שם בס"י ש"ה ס"ה, דעת הרמ"א שאין האב יכול למנות שליח, אולם דעת הש"ך והט"ז ושאר אחרונים שם שהאב יכול לפדות בנו ע"י שליח.

והנה הפתחי תשובה שם הביא בשם הצ"ח שאין השליח יכול לברך שהחיינו וכ"כ הפני אריה סי' מ"ד, אולם בשו"ת חת"ס סי' רח"צ כ', שהשליח מברך שתי ברכות שפודה, מברך על פדיון הבן ושהחיינו, ומ"מ מהיות טוב כתב החת"ס אם ימצא פרי חדש או בגד חדש יניחו לפניו לאפוקי נפשיה מפלוגתא, אך העיקר לברך שה-חיינו, ושוב מצא בדרישה שם סק"ג שג"כ כתב שהשליח יוכל לברך שהחיינו, ועי"ע בערוה"ש שם שתמה על דעת הסוברים שלא יברך השליח שהחיינו, דמאי שנא משאר מצוות שמקיים המצוה מברך גם שהחיינו כמו קידוש להוציא אחרים ביו"ט אף שכבר קידש מקדש ומברך שהחיינו, וה"נ כאן. ועי"ע בספרנו שם שכתבנו כמה ביאורים לבאר מחלוקת הצ"ח והחת"ס בזה.

נכתב ונתרם לע"נ מו"ר הגאון הגדול רבי ראובן פיין זצוק"ל מה"ס בין המשפתיים

שהרביץ תורה בריהא דאורייתא שנים רבות בישיבתו וישיבת אור התורה וישיבת בית מאיר ב"ב

ולאהוב"כ בישיבת תורה ודעת ארה"ב.

ויה"ר שיהיה מליץ טוב עבורנו ללמוד וללמד בבריאות ושמחה ושפע וכו"ס אכ"ר.

שער הליון

חובת האב וחובת הבן

א"ל בקידושין כט. האב חייב בבנו לפדותו, ומבואר שם שהוא בכלל המצוות המוטלות על האב לעשות לבנו. ויל"ע אם הוא מצוה על האב או שהוא מצוה על הבן רק האב חייב לקיים את חובת הבן, (ע"ל תוי"ט קידושין א, ז). ויסד בזה הריב"ש (קלא) דפדיון הוי מצוה על הבן אלא שבקטנותו א"א ולכן מוטל על האב. [וע"ל ברכת שמואל קידושין יח בביאור דבריו]. אבל דעת הגר"א (שה) ססקי"ז) שהוא מצוה באב כמו מילה. [וכ"כ החת"ס (רצג), ע"ש משה"ק על הריב"ש].

ונראה דנחלקו בזה הראשונים. דהחינוך (שצב) כ' שמצוה על כל איש ישראל שיפדה מן הכהן בנו... וכן בטור (יו"ד ר"ס שה) מצות עשה על כל ישראל שישלם לו בן שהוא בכור מאמו... שיפדנו מהכהן. ז"א דעיקר המצוה על האב.

אך הרמב"ם במ"ע פ' כ' שצונו לפדות בכור אדם. ולא הזכיר האב, רק סיים וכ' ואמנם הוא ממצוות הבן על האב. ומשמע דיסוד המצוה מעיקרה אינה חייב האב בגופו, וכד' הריב"ש. [ומדוק שבמ"ע דמילה (רטו) כ' הרמב"ם למול את הבן].

וע"ל צפנת פענח (קונ' השלמה 46) שחילק בין חובת האב לחובת הבן, דחייב האב הוא בב' דינים, מצות פדיון וחוב מתנו"כ, משא"כ הבן כשגדל שיש לו רק פרע"ח דמתנו"כ.

ואם האב לא פדה, מחוייב הבן כשהגדיל כמבואר בקידושין שם, והיכא דלא פרקיה אבוא מיחייב איהו למפרקיה. ודעת החינוך (שצב) דמ"מ לא פקע החיוב מהאב, וכ"כ בתוס' קידושין כט: ד"ה ואזיל. וכ"ד הרשב"א בתשו' (ח"ב שכא), דאכתי עיקר המצוה על האב, וכ"כ המנ"ח ע"ש דלפ"ז אסור לבן לחטוף המצוה ומשלם קנס ל' זהובים [יש לציין אגב, שי' זהובים הם לכה"פ בערך פי שבע וחצי משיעור ה' סלעים].

ובאבי עזרי (ביכורים יא,א) תמה מה חידש החינוך והרי חיוב ממון הוא ועושה שעבוד נכסים, והר אפ"ל אם מת הבן אחר שלשים חייב האב בה' סלעים, וכש שנשאר בחיובו כשהגדיל הבן. וביאר דאיה"ל דמצד החוב ממון מחוייב בזה, אבל חידש החינוך דגם עצם מצות הפדיון שייכת באב. [ונפק"מ לענין נכסים שקנה אח"כ].

גדר הפדיון

בפר' בא (יגב) נאמר שבכור קדוש לה', ובפר' קרח נתפרש החיוב לפדותו ודמי הפדיון לכהן. והן ב' מצוות, הא' קידוש הבכורות (סה"מ עט, חינוך יח) והב' פדיון (סה"מ פ, חינוך שצב). [וע"ל רמב"ן פר' במדבר (ג,מה) שהבכור נאמר להיות לה' בעת שצויה קדש לי כל בכור, ולא נפדו עדיין כיון שלא נאמר למי הפדיון, ועמדו בקדושתו עד שגנ' (שם) קח את הלויים תחת כל בכור. וכ' החינוך (יח) שהבכור קדש לה'. וא"כ המצוה היא לפדות את הבכור מקדושת שמים, רק שדמיו לכהנים. וכן מפורש בתשו' הגאונים (שע"ת מז) שפודהו מהקב"ה. וכן מבואר ממשטב הברכה שתקנו הגאונים (ע"ל טור) "מקדש בכורי ישראל לפדיון", דאיכא בו קדושה.

דעת הספורנו בפר' בא (יגב) דקדושת הבכור היא קדושת הגוף "שלולי הפדיון היו אסורים לעשות מלאכת חול". [וע"ל בספורנו במדבר ג,ג, וע"ל אמת ליעקב פר' בא בביאור השמחה בפדיוה"ב אף שלכאו' יורד ממדרגתו]. והרלב"ג בפר' קרח (יח,טו) כ' שהוא קדושת דמים. וע"ל כלי חמדה פר' במדבר שחקר בזה.

אבל הרמב"ם במ"ע עט כ' שצונו לקדש בכורות כלומר להפרישם ולהבדילם למה שראוי שיעשה בהם, והוא אמרו ית' קדש לי כל בכור... ומבואר דאין כאן קדושה. [וע"ל לק' דשי' העצמו"י שפודהו מהכהן וצ"ל דס"ל כהרמב"ם].

דין ממון או מעשה פדיון

נחלקו האחרונים אם המצוה היא חוב ממון או הנתינה לכהן. דעת הגר"א (זי) דפדיון הבן הוי כחוב בעלמא [ולכן כ"א יכול לפדות שלא מדעת האב], וכ"ד המחנ"א (זכיה ז). וכ"כ הנתיבות בתשו' לחמדת שלמה (חיו"ד לב) דהוי כפריעת בע"ח ולכן כשאין האב לפנינו ביד' יורדים לנכסיו. וכ"מ באבנ"מ כט סקי"ג. וע"ל קו"ש קידושין (לו).

אך הנצי"ב במשיב דבר (ח"ב פז) האריך להוכיח "דהמצוה שיאמר האב בשעת נתינה לכהן הנני נותן מעות אלה לפדיון בני". ואם לא פירש האב, לא נתקיימה המצוה. וכ"ד האמרי בינה (ג) דפליג על המחנ"א וכ' דאינו קנין אלא מצוה. ולכאו' נחלקו בזה רעק"א והחת"ס, ראה להלן בענין פדיון ע"י שליח.

ובשערי יושר (ש"ה ספט"ז) כ' "דהיא מצוה כפולה ביחד, היינו מצות פדיה עם מצות מתנות כהונה". וכ"כ הברכ"ש (קידושין יח) דיש חוב ממון ויש מצות פדיון. וכע"ז כ' הדברי חיים (ח"ב יו"ד קו) דיש בו ב' דינים מצות נתינה וחוב לכהנים כמו שעבוד נכסים. וכ"מ באבי עזרי (הנ"ל) דיש מצות פדיון מלבד החוב ממון.

שער הליון

מעשה הכהן בפדיון

הרא"ש (קידושין א,מא) והטור (שה) הביאו מהגאונים שהכהן מברך אשר קידש עובר במעי אמו וכו' בא"י מקדש בכורי ישראל לפדיון. וכ' הרא"ש דלא נהגו כן וכו' וגם למה יברך הכהן שאינו עושה שום מצוה. אלא רק מקבל מתנו"כ.

אך הריב"ש (קלא) כ' דשאני פדיוה"ב ממתנו"כ, דזוכה הכהן בבן ונותנו לאב בפדיונו. [ולכן יש ברכה בפדיון משא"כ בשאר מתנו"כ]. וכ"כ החת"ס (רצ"ב) דממה שאומר הכהן "במאי בעית טפי", חזינו דיש לכהן כח במעשה הפדיון. והיא שיטת העצמות יוסף (קידושין ת). דבעי סמיכות דעת בפדיון כיון שהכהן הוא אדון בכור זה. ז"א שהכהן מקנה את הבכור לאב. וע"ל בל"ס סה"מ (פ) "שנפדנו מן הכהן וכאילו הוא כבר זכה בו ונקנהו ממנו". ומיושב בזה משה"ק בהדרת קדש (לרצ"פ, ג) אמאי נאמרה פרשה זו לאהרן הכהן (יח,ח) ולא לישראל.

אבל הקצוה"ח (רמג,ד) הביא מהפר"ח (מים חיים ד) דלא כהעצמו"י, שכ' דאפשר לפדות אצל כהן קטן, דאית ליה זכיה מה"ת ע"י דעת אחרת מקנה, [ולכן מועיל אפ"ל בע"כ דכהן]. הרי דבעי רק שהכהן יזכה ואינו פועל קנין. וכך דעת הרבה אחרונים דאין כאן שום קנין, וכ"כ האבנ"מ (כט,ג) דאין הבן קנוי לכהן שייצטרך לקנותו ממנו. וע"ל ב"י (י) בשם ר"פ שא"צ לתת הבכור ביד הכהן לפדותו. וכ' המהרש"ל (יש"ש קידושין א,גד) דמ"מ כך המנהג לכבוד הכהן ולכבוד המצוה.

אמירת במאי בעית טפי

תקנת הגאונים בסדר הפדיון שהכהן שואל "במאי בעית טפי בבגך בכורך או חמש סלעים" (טור ורמ"א שהי), וכ' הלבוש דשאלת חנם היא, ובפ"ת בשם חוט השני (צב) כ' שהוא לחוב הפדיון על אביו. וע"ל ב"ח שהוא לברר שנותן הסלעים במתנה גמורה. וכ"ז מחמת דברי הרמ"א בסמוך עפ"י התירוה"ד (ח"ב רלה) שאינו יוצא אם נותן הבכור לכהן. ז"א דהמצוה היא לפדותו בדוקא.

אבל הרדב"ז (ח"א תצו) כ' דמצד עצם מצות פדיון יצא ידי נתינה אם יתן הבן לכהן, אלא משום דלא שייך להשתמש בו אין כאן קנין ול"ח נתינה. ז"א שהוא חסרון צדדי, ודלא כהתירוה"ד. ולפ"ז א"ש דאומר הכהן במאי בעית טפי. וכ"ד החת"ס הנ"ל דיש לכהן כח במעשה הפדיון.

וע"ל שפת אמת בכורות (ט): דמדכתיב בפר' (יח,טו) "כל פטר רחם... באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה..." משמע דבאמת הבכור של הכהן רק שצוה הקב"ה לאהרן שיקח בפדיונו ה' סלעים, והפדיון הוא להוציא מהכהן. ולכן תקנו בנוסח זה.

ובמנחת שלמה (ח"א לז ד"ה ולכן, בהערה) כ' שהוא למען ידע האב שבנתינת הסלעים לכהן הוא עושה "פדיון", שלא יטעה לחשוב שהוא מתנה או צדקה לכהן לכבוד לידת בכורו, שאז יתכן שאינו פדוי. (וע"ש סב,י).

פדיון ע"י שליח

הרמ"א פסק בס"י (עפ"י הריב"ש קלו) דאין האב יכול לפדות ע"י שליח, וכ"ד הלבוש. אבל הט"ז והש"ך (יא) פליגי דהרי ק"ל דשלוחו של אדם כמותו. [ותי' הערוה"ש (ו-ז) דכיון דכתיב "כל בכור בניך תפדה", משמע דוקא האב ולא שליח].

וכתבו שם הט"ז והש"ך דכן השיג הצידה לדרך ואף בדעת הריב"ש. ומפורש בר"ן פסחים דפדיוה"ב כביעור חמץ ומילה שאפשר ע"י אחר. וכ"ד רוב האחרונים דאפשר ע"י שליח (ע"ל פ"ת). וכ"כ המהרש"ל (קידושין פ"א נד), אך סיים דלא שמענו כן מעולם. וכ"כ החת"ס (רצג ורצד, ובפ"ת) דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב "אני" ולא השליח.

וע"ל רעק"א בשו"ע דלכו"ע מהני אם מקנה המעות ע"י שליח, ומ"ש הרמ"א הוא לגבי מעשה הפדיון [שיאמר השליח לכהן באלו המעות יהא זה הבן פדוי]. והחת"ס (רנז) כ' דהפלוג' דוקא כשהשליח נותן ממון עצמו, אבל אם האב שלח הממון ל"ח כלל פדיון ע"י שליח. ולכאו' תליא אם המצוה היא דין בממון או מעשה הפדיון, ועיין.

דעת המחנ"א (זכיה ז) דא"צ דין שליחות בזה, דאפ"ל אם האב גילה דעתו דלא ניחא ליה מהני, כפורע חוב חברו דא"צ שליחות וזכיה [וה"ר מהר"ן פסחים ז: דנוסח הברכה "על" משום שאם פדו שלא מדעת האב, בנו פדוי]. וכ"כ הגר"א סקי"ז דאפ"ל אחר יכול לפדות שלא מדעת האב. ותמה ע"ז האמרי בינה (ג) דהא פדיוה"ב אינו קנין אלא הוא מצוה על האב לפדות, ומה יועיל שאיש זר פודה. ונחלקו ביסוד המצוה כנ"ל אם הוא דין ממון או מצות נתינה.

והמלבי"ם (במדבר ג,ג) הק' על הרמ"א מפדיון הבכורות שעשה משה ע"י שלקח מהעודפים ה' סלעים ונתנם לאהרן. הרי שאפשר ע"י שליח. וכ"כ הפנים יפות שם, אך דחה דכיון שאת המעות לכו"ע אפשר ע"י שליח [וכד' רעק"א] א"כ י"ל דהאמירה היתה ע"י הבכורים.

פדיון ע"י כהן שנמצא חלל

הרב אהרן הכהן פרידמן

יש לדון מה הדין מי שפדה בנו ע"י כהן ואח"כ נתברר שאותו כהן הוא חלל האם בדיעבד הן פדוי, או שגם בדיעבד אין הן פדוי וצריך לחזור שוב ולפדותו.

ושוש הנושא הוא לאור דברי המשנה [תרומות פ"ח מ"א, והובא בפסחים עב' ב', קידושין סה' ב', מכות יא' ב'] 'היה עומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר אומר כל הקרבנות שהקריב על גבי המזבח פסולים ורבי יהושע מכשיר', ולדברי ר"א נמצא שאין מקור לחידוש של כשרות כהן שנמצא חלל, ופשוט שגם בנידון דידן גם בדיעבד אין הן פדוי, והנידון הוא לדעת ר"י, שהלכתא כוותיה [כמבואר ברמב"ם הל' ביאמ"ק פ"ז ה"י], שלדבריו מצינו שלגבי דין עבודת הקרבן מתייחסים אליו כחלל רק מכאן ולהבא ולא למפרע, האם גם לגבי פדה"ב נאמר שנתייחס אליו כחלל רק מכאן ולהבא ולא למפרע, לפדיונות שכבר נפדו על ידו.

ואפשר לדון שהדבר יהיה תלוי במקור הדין שקרבנות מי שנמצא חלל כשרים, ובגמ' [קידושין שם] מצינו בזה ג' דעות, א', דעת שמואל דילפינן לה מהקרא 'היהת לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם' בין זרע כשר ובין זרע פסול, ב', דעת אבוב דשמואל דילפינן לה מהקרא 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה' אפילו חללין שבו תרצה, ג', דעת רבי ינאי דילפינן לה מהקרא 'ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם' וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל כהן שלא היה בימי אלא זה כשר ונתחלל".

ויש לדון האם דעות אלו פליגי זע"ז במקור הדין או שמר אמר חדא וומר אמר חדא ול"פ, ובפשוטו נראה שפליגי זע"ז, ולפ"ז י"ל שלדעה שהמקור מ'פועל ידיו תרצה', אז מצינו שהוכשר למפרע רק 'פועל ידיו' וי"ל שרק 'פועל ידיו' שזה עבודת הקרבנות הוכשר, אבל דבר שאינו 'פועל ידיו' כפדה"ב לא מצינו שכשר למפרע וכיוון של"מ אין לנו מקור לחדש שגם ככה"ג יהיה בנו פדוי, שהרי ברור שדין הכשרות למפרע הוא חידוש, ואין לך בו אלא חידוש, אבל לב' הדעות האחרות ל"מ דין הכשרות רק במעשה הקרבנות וע"כ י"ל שלכל הדינים כשר למפרע, ויש להוסיף עוד עומק בענין, שלב' המקורות האחרים הפסוק מתייחס ל"שם כהן" שלו, וא"כ י"ל שאם יש לו שם כהן אז לכל הדינים שהם כתוצאה מהשם כהן יוכשר למפרע אבל לדעה האחרת המקור לא מתייחס לשם כהן שבו רק לגבי פועל ידיו ורק ככה"ג יש מקור להכשירו.

ואם כנים דברינו שדין פדה"ב תלוי במקור הדין שקרבנותיו כשרין, יש לדון להלכה איזה מן המקורות הוא אכן המקור לדין זה, ונראה שהעיקר כדעה שהמקור מפסוק של 'ברך ה' חילו', מכיוון שזה הטעם שנזכר בסתמא בגמ' פסחים [שם] ומכות [שם], וכן הרמב"ם [הל' ביאת מקדש פ"ז ה"י] מביא מקור זה, ונמצא א"כ שזה המקור עיקרי, ולפ"ז י"ל בשאלה דידן שאין הן פדוי.

מקור נוסף לדון לפשוט ממנו את שאלתנו הוא פלוגתת האמוראים [מכות שם] לגבי דין יציאת הגולה לערי מקלט במיתת הכה"ג, ונחלקו רבי אמי ור' יצחק נפחא מה הדין ב"נגמר דינו ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה", "חד אומר מתה כהונה" ולדעתו אינו גולה, "חד אומר בטלה כהונה" ולדעתו גולה, והגמ' שם מבארת פלוגתתיהו שנחלקו לדעת ר"י שקרבנותיו כשרין 'מאן דאמר מתה כרבי יהושע ומאן דאמר בטלה עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דכתב בך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפי' חללין שבו אבל הכא אפי' רבי יהושע מודה" וי"ל שבנושא שלנו גופא נחלקו האמוראים האם דין הכשרות הוא רק לגבי מה שמצינו בקרא שזה 'פועל ידיו' אבל לשאר דברים כגלות לערי מקלט של"מ שיוכשר למפרע בזה אינו כשר למפרע, או שיש ללמוד מהך דינא לכל דיני הכהונה שיהא כשר למפרע.

ולדברינו לעיל ש"ל שנושא זה תלוי במקור הדין שעבודתו כשרה למפרע א"ש שלגבי הדעה הסוברת ש"בטלה כהונה" מזכירה כאן הגמ' את המקור מפועל ידיו תרצה ש"ל שני"כ באמת ס"ל שלגבי דין ערי מקלט לא נחשב ככהן למפרע אבל אם היה ס"ל כב' המקורות האחרים י"ל שהיה סובר ש"מתה כהונה" ובאמת י"ל שבהא גופא פליגי כאן האמוראים במקור הדין שעבודתו כשרה ש"מ שמתה כהונה סל כב' הדעות שהמקור אינו מקרא דפועל ידיו תרצה, וע"כ לכל הדינים כשר למפרע, ומ"ד בטלה כהונה ס"ל שהמקור מפועל ידיו תרצה.

ע"כ התייחסנו לפן של מקור הדין, ונתייחס עתה לפן הלמדני שבדבר, ש"ל שפליגי בשורש הדין שעבודתו כשרה למפרע, האם זה מצד שנתחדש שחלל שנמצא שהוא חלל, כל פסולו מתחיל רק משעה שנתגלה שהוא חלל ועד אז חשיב כהן גמור, וזה דעת המ"ד שמתה כהונה, ודעת המ"ד שבטלה כהונה שס"ל שפסולו הוא למפרע וגם למפרע נחשב כחלל וזה רק דין פרטי לגבי עבודת הקרבנות שעל אף שהוא חלל כיוון שבשעת עבודתו לא נודע זה עבודתו כשרה.

ולפ"ז יש להטעים שרק למקור מפועל ידיו תרצה נזכר הביטוי "חילו" שהיינו חלל אבל לב' המקורות האחרים לא הוזכר ביטוי זה והוזכר רק הכהונה, שבאמת לדעה שהמקור מפועל ידיו תרצה שם חלל עליו גם למפרע, רק שלגבי הדין הפרטי של עבודת הקרבנות כשר למפרע, אבל למקורות האחרים לא הוזכר ביטוי חלל כיוון שייסוד הכשרו הוא שמתייחסים שעד הזמן שנתגלה שהוא חלל לא נחשב כחלל.

ואם כנים דברנו שדין פדה"ב תלוי במחלוקת לגבי גלות, ושלפי הדעה שבטלה כהונה גם בפדה"ב אין הן פדוי, וכיוון שהלכה נפסק [רמב"ם הל' רוצח פ"ז ה"ב] כדעה שבטלה כהונה א"כ גם בנושא דידן יש לומר שאין הן פדוי.

מתנה על מנת להחזיר בפדיון הבן

הרב שלמה זלמן כהן

תנו לן רבנן בקדושוין ו ע"ב בדפדה"ב מהני לפדות במתנה על מנת להחזיר. ולדעת הרמב"ם והעומדים בשיטתו, אף ליכא בהכי איסורא דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות.

א. נקבצו ובאו קושיות עצומות מרבנותא דינא דמתנה ע"מ להחזיר בפדיוה"ב

א. קושיא עצומה הקשו רבותינו האחרונים, מהא דאיתא בקדושוין (כט.) ת"ר הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר בנו קודמו וכו', ולכאורה מאי קמיפלגי הא אפילו דלית ליה אלא חמש סלעים, מ"מ אפשר לקיים שניהם, דיפדה האחד במעמ"ל ויחזור ויפדה, יעויין בזה בחזו"א אבה"ע סי' קמח ויו"ד סי' קפז, ובמנח"ש ח"א סי' כו, ובדרך אמונה פ"א מבכורים ה"ח, ובספר הזכרון "יהודה לקדשו" עמ' תתעג משמיה דהגאון האדיר והנדיר ר' אברהם גנחובסקי צצוק"ל.

ב. ותו הקשו, מדאיתא בתמורה (ח:) דבבכור בהמה איכא איסורא דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, ומשו"ה אסור לכהן לטפל בבכור בהמת חבירו, כיון דע"ז אח"כ חבירו יתן לו הבהמה, ומ"ש מבכור אדם דשרי לפדות במעמ"ל ולא חיישינן להאי איסורא. יעויין בזה באסיפת זקנים החדשים בבכורות מט ע"א מהקרבן אשם, ובערוך השולחן יו"ד סי' שש סע' כט, ובחזו"א מעשרות סי' ח סק"ה.

ג. ספיקא רבתי נסתפק רבינו הכהן הגדול מאחיו האו"ש (פ"א מבכורים ה"ט"ז) והילך לשונו, נסתפקתי אם נתן סלע לכהן ע"מ להחזירו חמש פעמים זה אחר זה אם יצא ידי פדיונו וכו', ולפ"ז י"א יכול לפדות בנו בפרוטה אם הכהן ירצה לקבל ע"מ להחזירו עד שיקבל ויחזור ויתן ויחזור ויקבל בזא"ז עד שיגיע לחמשה סלעים וזה לא שמענו ואכמ"ל, עכ"ל. וצ"ע אמאי באמת אליבא דהלכתא לא שמענו כזאת, הא בפדה"ב שרי במעמ"ל.

ד. ועוד אחרת קשיא, מאי דהקשה בשו"ת שאלת דוד (ח"א יו"ד סי' י"ז), מבכורות (מח:) דסבר ר"מ התם דחמש סלעים קאמר רחמנא ולא חצי חמש, ומשו"ה אב שהוריש לבניו רק תרי ופלגא סלעים, אינם חייבים לפדות את אחיהם הבכור, וקשיא דאכתי מצו לפדות במעמ"ל.

ה. מרן הגר"ח שליט"א הקשה בדרך אמונה (פ"ב בתרומות ה"ח בביאה ל"ד ה"ה אסור), בהא דכתב בביאור הגר"א יו"ד סי' ששה (ק"ב) דרש"י והרמב"ם סברי בדפדה"ב ליכא איסורא דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. והקשה וז"ל, אך לא מצאתי בהיא דרש"י אין איסור מסייע בפדה"ב, דמש"כ רש"י בקדושוין ו ע"ב תרומה, משום דבגמ' מיירי בתרומה וכו', וצ"ע כונת הגר"א.

ב יחקור בטעמא דאיסורא דנראה ככהן המסייע, ויוכיח דפליגי בהכי רבותינו הראשונים

והנראה בביאורא דשמעתתא דא, ובהקדם דהנה כבר הפליאו כל חכמי לב בעיקר האי דינא, דצ"ע טובא אמאי בפדה"ב שרי לפדות במעמ"ל, ומ"ש מתרומה דקיי"ל בקדושוין דאסור ליתן במעמ"ל, משום דנראה ככהן המסייע בביה"ג. ועיין בזה בצ"פ פ"א מברכות ה"ג, ובשיעורים המיוחדים למרנא ריש"א גדולתא זצוקלה"ה בקדושוין, ובדרך אמונה שם.

ואשר נראה בזה בעז"ה, דהא בטעמא דאיסורא דנראה ככהן המסייע בביה"ג, כתב רש"י בקדושוין, "לפי שבשכר זה יתן לו שאר תרומותיו". ולפ"ז נראה דהאי טעמא לא שייכא אלא בתרומה, דהוא דבר שכיח ומצוי תדיר, ומשו"ה אם יתן לו עתה עמ"ל, אזי בעבור זאת יתן לו ישראל תדיר תרומותיו, משא"כ בפדה"ב דלא שכיח אלא פעם אחת בחייו, א"כ מאי שייכא בהכי נראה כמסייע, הא עתה דמחזירו לית ליה רווחא כלל, ופעם אחרת הא לא יהיה לו, ואפי' כשאית ליה תרי נשים, מ"מ לא שכיחא דתרווייהו יבכרו בן זכר הראוי לפדה"ב, ומשו"ה עתה דמחזירו אינו נראה ככהן המסייע. [והא לא אמרינן דמשום דמחזירו לו פדה"ב יתן לו תרומה, דאי ניחוש להכי, אזי לכהן יהיה אסור לעשות טובת הנאה לישראל, שמא משו"ה יתן לו מתנול"כ].

ג. יבאר דאחר הדברים האלה ייתשב לן באופן נפלא מאוד כל הקושיות והאיבעיות

ומעתה מה יונעם ליישב עפ"ז כל הקושיות דאיתנין. ונפתח בקמייתא, דהקשו האחרונים בהוא לפדות ובנו לפדות דיפדה במעמ"ל, ולהמבואר א"ש, דהא מאי דליכא איסורא בפדה"ב לפדות במעמ"ל, היינו משום דליכא לטעמא דאיסורא, אך באמת כד משכח"ל בפדה"ב טעמא דאיסורא, תו הדר לאיסורא, דהא מ"ל פדה"ב ומ"ל תרומה, תרווייהו מתנו"כ יניהו, וא"כ הכא דהוא לפדות ובנו לפדות, דאיכא קמן שאר פדה"ב, דהא לאחר שפודה אצלו האחד, חוזר ופודה האחר, שוב הדר דינא דפדות לפדות במעמ"ל.

וככתתור ופרח מיושבים בהכי שאר הקושיות החונים עליו, דמאי דהקשו מ"ש מבכור בהמה דאיכא איסורא, י"ל דשאני בכור בהמה דשכיח טובא. וא"ש נמי אמאי א"א לפדות בפרוטה אחת במעמ"ל, דבכה"ג איכא קמן שאר פדה"ב. ומה"ט מיושב דא"א לפדות בתרי ופלגא במעמ"ל. וכן מיושב היטב קושיית הדרך אמונה, דלעולם אין כונת הגר"א להוכיח מדנקט רש"י "תרומה", אלא מדכתב לפי שבשכר זה יתן לו 'שאר תרומותיו', והא שייכא רק בתרומה ולא בפדה"ב. (ועוד עמנו אריכות דברים בהאי ענינא, אך אינם לפי מכסת המצע שלפנינו, ואפשר לקבלם בדוא"ל ממערכת העומקא).

סעודת פדיון הבן

הרב יעקב שיק

ב"ק פ. רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן. פירש"י שבוע הבן ברית מילה, ישוע הבן משתה שעושיין לפדיון הבן בכור, ישוע מתרגמינן פורקן כמו (דמתרגמינן) פדיון. ויש לדקדק דגבי שבוע הבן לא נקט רש"י משתה רק גבי פדיון הבן. וכ' מהרש"א דמצות ברית מילה גופיה קרי שבוע הבן ואין מכאן ראייה לעשות סעודה בברית מילה אלא בפדיון הבן. והנה ודאי לא נעלם ממהרש"א מ"ש השו"ע סי' רס"ה סי"ב ע"פ המדרשים לעשות סעודה במילה. ונראה כוונתו דאין ראייה שבאו לסעודת ברית מילה משום דבברית מילה יש מצוה לעמוד שם בשעת הברית גם בלי להשתתף בסעודה כמו שיתבאר, משא"כ גבי פדיון הבן דלא מצינו כ"כ מצוה לעמוד שם בשעת הפדיון, לכן כ' רש"י דאיקלעו לסעודה שהיא סעודת מצוה כמו שיתבאר. וכן יל"פ בההיא דשלהי פסחים ר' שמלאי איקלעו לפדיון הבן כו'.

ומקור הדברים דבברית יש מצוה לעמוד ע' בדרישה סי' רס"ה סק"ח בשם שלטי הגבורים שצריך להיות עשרה במילה דתינוק הנימול דומה ליוצא מבית האסורין שצריך להודות באפי' י'. עוד מצאתי בס' שע"ת הנדמ"ח ש"א אות ל"ה שכ' ז"ל ופורש במדרש כי ירוץ להתחבר על העומדים על המילה סביב, באשר דם הברית עליהם חביב. ומה נמתק בזה ל' התוספתא דמייית בס"פ ר"א דמילה העומדים שם אומרים כשם שנכנס כו'. וראה ברמ"א סי' רס"ה שכל העם שהם אצל המילה יעמדו שנא' ויעמוד כל העם בברית. ויתכן דזהו ג"כ טעם לעצם העמידה שם. אח"כ ראיתי בס' אוצר הברית פ"ג סי' י"א מה שליטת מגודל הענין לעמוד שם בשעת הברית ומה שזוכין עי"ז. וכל זה במילה אבל בפדיון הבן כאמור לא מצינו מצוה לעמוד שם בשעת הפדיון. וביוניתי בספרים וראיתי בס' אוצר פה"ב פ"ח סי' ס"ב שהביא ל' ס' האשכול וארחות חיים דא"צ לפדות אלא במעמד הכהן, מיהו אי ניחא ליה לכנופי י' ליקרא בעלמא או לפרסומי מילתא או משום כבוד הבריות הרשות בידו.

בתוס' הקשו עמ"ש רש"י והערך דישוע הבן הוא פדיון הבן, דאי"ז לשון ישועה (וע' בגהש"ס, ולענ"ד קושייתם היא דאע"פ שישועה ופדיון תרוייהו מתרגמינן פורקן אכתי לא מצינו שימוש לפדיון בל' ישועה). לכן הביאו את פי' ר"ת שהיו רגילין לעשות סעודה כשנולד בן וקרי לה ישוע הבן ע"ש שהולד נושע ונמלט ממעי אמו כדכתיב והמליטה זכר. וע' בתרוה"ד סי' רס"ט דאע"ג דמפרשי התוס' דלא קאי ישוע הבן על סעודת פה"ב מ"מ בהא לא פליגי ארש"י שהיו רגילין לעשות סעודה לפה"ב. (אגב, יל"ע במה שהביאו בשם סדר הדורות להגיה בתוס' ור"פ ו"ל ר"ת, כי בערוך ערך שבע הביא כן בשם ר"ח רבו, וכ"ה בתרוה"ד, אבל צ"ע דהתוס' פתחו שהערוך מפרש כרש"י וכ"ה בערוך ערך שע).

וביש"ש הביא שני הפירושים בישוע הבן והק' הא בחולין צה. איתא דרב לא אתהני מסעודת רשות, ובשלמא מילה הסעודה גופא סעודת מצוה כסעודת חתן שנאמר שש אנכי וגו' ומצוה גדולה ליכנס לאותה סעודה, אבל פדיון הבן ליכא מצוה להדיא. ולכן כ' דכל סעודה שאדם עושה כדי ליתן שבח למקום או לפרסם המצוה או לפרסם הנס קרוי סעודת מצוה כגון פדיון הבן לפרסם המצוה ולפי' ר"ח לפרסם הנס שנמלט הזכר והאשה. וכבר קדמו התרוה"ד סי' רס"ט. מאידך בשו"ת חוות יאיר סי' ע' כ' דמ"ש רש"י דאיקלעו לפדיון הבן היינו לסעודה אי"ז מוכרח דשמא רב איקלע להתם ולא אכל אלא בא להורות מה יעשו וכיו"ב (וכן י"ל שפיר בההיא דפסחים ה"ל דבעו מיניה על עניני הברכות ע"ש).

אולם באור זרוע סוף הל' מילה כ' ז"ל רב ושמואל איקלעו כו' פירש"י שבוע הבן ברית מילה כו' ש"מ דסעודת מילה סעודת מצוה היא דאל"ה לא הוי אכיל רב שם כדאמרי' בפ' ג"ה דרב לא אכל בסעודת הרשות ולא מסתבר כלל דמיקלע ולא אכיל עכ"ל. ובדבריו מבואר כהתרוה"ד והיש"ש דהוכיחו מהא דרב לא אתהני וכו', וממילא אף בסעודת פה"ב ושלום זכר הוי סעודת מצוה ודלא כהחו"י. ועוד מבואר שלמד בד' רש"י דבשבוע הבן נמי איקלע אף לסעודה ולא כפי שדייק מהרש"א.

ובגוף דברי תרוה"ד סי' רס"ט הנה ע"ש שכ' דנוהגין לעשות סעודה פה"ב לפרסומי מצוה (וכ"כ מהרש"ל כנ"ל) והיא סעודת מצוה, ומכח זה דן כשחל יום ל"א של הכור בשבת דאין יכול לפדותו בשבת משום מקח וממכר, וגם ליתן המעות מע"ש שיחול הפדיון בשבת יש גמגום דהיאך יעשה עם הסעודה, אם בע"ש אכתי אינו פדוי ואיך יעשה סעודה לפרסם המצוה בעוד אינו פדוי, ואם בשבת ליכא פרסומא שאין רואין הפדיון בשעת הסעודה (ע"ש עוד דאיכא גמגום גם לענין הברכות לכן כ' לעשות הפדיון עצמו ביום א'). אולם ל' הרשב"א בשו"ת ח"א סי' קצ"ט אם רוצה לעשות סעודת שמחה על שהגיע בנו לפדיון ושקיים מצותו עושה. ולא כ' שהוא כדי לפרסם, ויל"ד לפ"ז דיכול לעשות סעודה בשבת וצ"ע.

קישוט התינוק הנפדה בתכשיטי נשים

הרב אברהם ישעיה פרידליס

כתב בספר 'זוכר הברית' (סי' ל"ד,א) ונהגו לעטר הבכור בתכשיטי כסף וזהב ככל האפשר משום הידור מצוה. ע"כ. ויש מקום לשאול היאך מקשטים את התינוק בתכשיטי נשים, ואמאי אין בזה משום איסור ספיה לקטן מצד לאו דלא ילבש. וכששאלתי זאת קמיה הגאון רבי נתן הכהן קופשץ שליט"א, השיב שאין זה דרך לבישה דהא אין עונדים עליו את התכשיטים, אלא שמים ומניחים אותם עליו.

ולעצם ענין קישוט התינוק הוסיף עוד הדטעם שמלבישים את התינוק בתכשיטים הוא כנגד 'עין הרע' וכדי שלא יתפעלו ממנו אלא מהתכשיטים.

והוקשה לי דא"כ מדוע בברית מילה לא חיישינן לעין הרע, וי"ל דבברי"מ התינוק לא יצא עדיין מכלל נפל, או משום דבברית יש לתינוק צערא דגופא, ולכן ליכא למיחש שיקנאו בו.

ואף הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א, השיב לי [אמאי אין בזה משום ספיה לקטן] דאין זה דרך מלבוש אלא 'הנחה'. והוסיף בתמימה וכי אשה מתלבשת כך, אלא אין זה דרך מלבוש ולכן מותר. ושאלתי אם גם בגוונא שפודים בכור גדול (כגון שלא נפדה בקטנותו) יהא מותר לקשטו בתכשיטים כבתינוק. והשיב: כן, גם לגדול מותר לעשות כן מפני שאין זה דרך לבישה. עכ"ל.

והגאון רבי ישראל מאיר פרצוביץ שליט"א אמר לי ג"כ כנ"ל, והוסיף דיש לדמות זאת להא דמצינו במתני' (כלאים פ"טה) דמוכרי כסות מוכרין כדרך, דהיינו שמותר להם ללבוש הכלאים להראות לקונה מידת אורכו ורוחבו ובלבד שלא יתכונו להנאתו. עיי"ש. ואף כאן מותר משום שהכונה היא לנוי מצוה ולא ללבישה.

שו"ר שנידון זה, מאימתי יש לתנן הקטנים לאיסור דלא ילבש נידון בפוסקים. והנה בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"ד סי' ס"ב, ד) כ' דבתינוקות קטנים ליכא איסור דלא ילבש, ואף שדרך הנשים, אפ"ל של אוה"ע, שמלבישים אותם בבגדים שונים, מ"מ הוא רק לסמנא בעלמא, ולכן אף לנשות ישראל אין בזה משום ענין של צניעות, ולית ביה משום 'לא ילבש'. ורק מזמן שמתחילות הנשים להלביש הילדים באופן שונה בקפי"א מטעם של צניעות ובושה, שייך ביה איסור דלא ילבש. עיי"ש. ולדבריו אין אנו צריכים להא דא"ז דרך לבישה בפדה"ב, דהא אף אם יקשטו התינוק בדרך לבישה ממש, לית לן בה. אולם בפדה"ב של גדול יהא מותר רק באופן שאינו דרך לבישה.

אולם במנחת יצחק (ח"ב סי' ק"ח,ב) כ' דאף דמהמנ"ח (מצוה תקמ"ב) משמע דשייך ביה כללא דחש"ו פטור, כמו בכל מצוות שבתורה, מ"מ אסור לספות להם בידיים אף לפני שהגיעו לגיל חינוך. עכ"ל. (ויש לדון אי כוונתו אף לתינוקות קטנים ממש) ולדבריו נצטרך כנגד כנ"ל שאין זה דרך לבישה בפדה"ב ומשו"ה שרי.

עוד י"ל עפ"י שם מצוינו בדברי הרמ"א (סי' תרצ"ו,ה) שכ' דמה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונין אלא לשמחה בעלמא. ע"כ. ולפי"ז י"ל דאף בפדה"ב יהא מותר מה"ט לקשט התינוק ואף בדרך לבישה ומשום שאין מכוונים אלא לנוי והידור המצוה, ולפי"ז אף בגדול הנפדה יהא מותר לקשטו ממש.

מצינו מנהג ייחודי בפדה"ב שתחילה נוטלים ידיים לסעודה ולאחמ"כ אבי הבן פודה את בנו. [נמקורו בשו"ת מהר"י ברונו סי' קכ"א]

וצ"ב מאי שנא משאר סעודות מצוה שנערכות לאחר קיום המצוה, וביאר המהר"י ברונו הדטעם לזה הוא מפני שבאופן זה מתפרסם טפי שהאב פודה את בנו, משא"כ אם פודה קודם הסעודה. עיי"ש.

ונראה עוד לבאר דהנה עבודת הקרבנות היתה שייכת מעיקרא לבכורות (רש"י פר' במדבר ג,יב) ומפני שחטאו הבכורות והם היו המקריבים בחטא העגל נפסלו, והלויים נתקדשו תחתם ונבחרו לעבודה.

והנה לאחר שעשו את העגל נאמר בפסוק (שמות לב,ו): וישכימו ממחרת וכו' וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק. וביאר הרמב"ם שישבו כולם כאחד לאכול לשבעה ושתו לשכרה, כאשר יעשו בחגים ובמועדים, ואחר כך קמו לצחק בעצביהם ולשמחה. וברדת משה יסבו לאכול ולשתות וקמו לצחק, ומצאם בשחוק, ובאותה שעה שבר את הלוחות. ע"כ. ונמצא בסדר הדברים היה שקודם אכלו ושתו ואח"כ עבדו לעגל, ועל כך היתה קפי"א גדולה.

ועי' ברבינו בחיי בפרשתנו (במדבר טז,כח) עה"כ: ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה וגו', וביאר ד"המעשים האלה" נועדו להוכיח שהוחלפו הבכורות בלויים, לפי שהבכורות נפסלו בעון העגל, ובני לוי שהיו מנוקין מאותו עון, והרגו עובדי העגל, נתקדשו תחת הבכורות ונבחרו לעבודת ה', וכל מי שלא מאמין בבחירת הלויים וחילופיהן תחת הבכורות מעיד על עצמו שלא נשלם עון העגל אצל הש"ת והוא עון פלילי. עכ"ל.

ולאור דברי רבינו בחיי נראה דבפדה"ב ישנו תיקון לחטא העגל, וזאת ע"י שאנו מבססים ומחזקים באמצעות הפדיון את ההכרה שעבודת הקרבנות נלקחה מהבכורות וניתנה ללויים, ומשום כך הם נפדים מקדושתם ואינם משמשים בעבודה. וכדי להשלים התיקון לחטאם שאכלו ושתו ואח"כ עבדו לעגל, אנו מתקנים זאת ע"י שקודם אוכלים ואח"כ מקיימים את מצות פדה"ב.

ביאור נוסף למנהג זה כ' בספר נחמת אמתך (סי' ל"ב) ועפ"ימ"ש"כ החינוך (מצוה י"ח) בטעם השני דמשורשי מצוה זו לזכור לה הגדול שעשה לנו הש"ת שהרג בכורי מצרים והציל בכורי ישראל. ע"כ. ולפיכך הסעודה עצמה היא חלק מהמצוה כי היא נועדה לפרסם הנס. ואפשר שזו כוונת המהר"ב.

לע"נ אמו"ר הרב אליעזר פרידליס זצ"ל הכ"מ

שהחיינו בפדיון הבן

הרב חיים יצחק ויזל

א. בשלהי פסחים מבואר שהאב מברך שהחיינו על מצות פדיון הבן, ואילו במצות מילה דעת רוב הראשונים שאין מברכים, והרא"ש בבכורות (פ"ח סי' ח') הביא שיש אומרים טעם החילוק שבפדיון הבן הוולד יצא מכלל נפל משא"כ במילה, וכבר הקשו שיש לילך אחר הרוב והרוב אינם נפל, וביותר שהרי מברכים ב' ברכות ואף מלים בשבת ולא חוששים שמה הוא נפל והוי ברכה שאינה צריכה וחילול שבת, ועוד שלא מצינו שאין מצוה למול נפל.

והנה הר"ן בסוכה (כב: מדפי הרי"ף) ביאר החילוק שברכת שהחיינו היא על מצוה הבאה מזמן לזמן ומצות פדיוה"ב נחשבת שבאה מזמן לזמן שתלוי בגיל ל' יום שיצא מכלל נפל ונכנס לכלל בן קיימא ומשא"כ לגבי מצות מילה, ונתקשו המפרשים שהרי גם מצות מילה תלויה בזמן שזמנה רק מיום השמיני, ואכן בלשון הר"ן משמע שזה מחמת שיצא מכלל נפל אלא שזה גופא צ"ב.

ונראה בביאור דברי הי"א והר"ן דעיקר ברכת שהחיינו על מצוות זהו במצוות הבאות מזמן לזמן כמצוות המיוחדות למועדים וכן על עצם קדושת המועדים, דענייניו שמוזים ומשבחים להקב"ה שהחיינו וקיים אותנו עד זמן זה, [וכמו"כ מצוות שיש בהם קנין שמקיים בהם בפעם הראשונה וכגון טלית ותפילין, ויש בזה כמה פרטים ושיטות בסוגי מצוות כאלו, ואכה"מ], וכמו כן על מצות פדיוה"ב מברכים שהחיינו שמכיון שכל עיקר מצוותו הוא רק אחר שעבר ל' יום ומטעם שיצא מכלל נפל, אזי המצוה שייכת לחיים של הבן והגם שהמצוה אינה תלויה בזמן מ"מ תלויה בחיותו, ובברכה מודה ומשבח על חיותו של בנו, אבל מצות מילה שהמצוה היא קודם ל' יום, ומצוה למול אף נפל, לכך אין מברך שהחיינו, שהמצוה אינה שייכת לזמן חיות שלו או של בנו. וזהו כונת הר"ן.]

ומבואר אף דברי הי"א שאין כונתם שיש לחשוש שהוא נפל ואין למול נפל, אלא כוונתם שזה שמלים קודם שיצא מכלל נפל אז אדרבה מוכח שמלים אף נפל, ובאם כן הרי שאין המצוה תלויה בחיות, וברכה זו עיקרה על דבר התלוי בחיות האדם.

ב. ברא"ש שם כתב עוד לחלק בין מילה לפדיוה"ב, שבמילה ישנו צער לתינוק וחסר בשמחה ומשא"כ בפדיוה"ב, וכבר הקשו מהמבואר בברכות (דף נ"ט) שאחים שמת אביהם מברכים הטוב והמטיב על הירושה, הגם שבשמחה שלהם מעורב צער על מיתת האב, ולכאורה כמו כן הגם שיש צער לתינוק אינו סיבה שלא לברך שהחיינו.

ויש לחלק בין ברכת שהחיינו לברכת הטוה"מ, דברכת שהחיינו היא ברכה על השמחה וברכת הטוה"מ עיקר הברכה אינה על השמחה אלא על עצם הטובה, וחזינו כן כמכה חילוקים בין ב' ברכות אלו, ואחד מהם, לענין לברך לאחר זמן מרובה, דהמ"ב סי' רכ"ג סק"ב כתב שעל לית בן מברך הטוה"מ אפילו לאחר זמן מרובה משום שהטובה נמשכת, ולהלן סקט"ו לגבי המבואר בשו"ע שיש לברך שהחיינו על קניית כלים חדשים כתב המ"ב שיש להיזהר לברך מיד קודם שיפוג השמחה, [וישנם עוד הבדלים בין ב' ברכות אלו המתבארים עפ"י יסוד זה, ואכמ"ל].

והאירוני שמוכח חילוק זה, דברכות שם (דף ס') מבואר דטובה מעין הרעה וכגון שמצא מציאה אבל חושש מהמלכות מברך משום שיש לו עכשיו טובה, ורוב הראשונים שם העמידו דין זה באופן של ברכת הטוה"מ, והיינו שמציאתו היא גם עבור בני ביתו, ומכך שלא העמידו דין זה בפשיטות באופן של ברכת שהחיינו המצוי יותר, נראה דרק הטוה"מ יכול לברך בחשש רעה, ומשום שעכשיו יש לו טובה, אבל שהחיינו אינו מברך משום שמכיון שחושש מהמלכות אין השמחה שלימה, [אולם עיין במ"ב סי' רכ"ב סק"ו].

ובהכי מתיישב הקושיא הנ"ל, דבירושה מיירי לענין ברכת הטוה"מ כמפורש שם בגמ' וברכה זו היא על הטובה, ולכן אפילו שיש עימה צער על מיתת אביו יכול לברך שלא חסר בטובה ע"י הצער, אבל במילה הנידון שיברך שהחיינו וברכה זו היא ברכה על השמחה, ומכיון שיש בזה גם צער חסר בשמחה. אלא דלפי"ז אם ירש את אביו לבדו [דבעלמא כיו"ב אין מברכים הטוה"מ אלא שהחיינו] הדין יהא שלא יברך שהחיינו, וזה דלא כמבואר ברמב"ם ובשו"ע. ואכן לדעת הרמב"ם והמחבר מברכים שהחיינו על מילה, ואף הרמ"א שכתב שאין לברך יתכן שאין כונתו מטעם החילוק שמבואר בדברי הי"א והר"ן.]

והיה מעשה באדם שהצטרף להגרלה על דירה באחד מארגוני הצדקה, ובישרו לו שזכה בדירה, ותיכף ומיד בירך על זה, ולאחר מכן אמרו לו שהיה טעות והוא לא זכה, ולאחר זמן שוב אמרו לו שכן זכה, והיה בזה פולמוס גדול האם יברך פעם נוספת.

ולמשנ"ת נראה שאם הנידון לענין ברכת הטוה"מ [וכגון שהיה זכיית הדירה גם עבור בני ביתו] וודאי לא יברך שוב, כיון שברכה זו היא ברכה על הטובה, והבשורה הראשונה והבשורה השניה היא אותה טובה. אולם עדין יש להסתפק ולדון לענין ברכת שהחיינו [וכגון שהיה רק עבורו], שמכיון שברכת שהחיינו היא ברכה על השמחה, יש לדון שכל פעם זה שמחה מחודשת.

בגדר מצות פדיון הבן

הרב שמעון וילך

בכורות (מט.) מתני' מת הבן לאחר ל' יום אע"פ שלא נתן יתן. פירוש שאם מת הבן לאחר ל' שכבר חל חיוב פדה"ב אז אע"פ שמת לא פקע החיוב וצריך האב לפדותו. ובגמ' (נא:): אמרינן מנא לן אמר ר"ש בן לקיש אתיא ערך ערך מערכין רב דימי אמר ר' יונתן וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם מה להלן יורשין חייבין אף כאן יורשין חייבין. וברמ"א (סי' ש"ה סע' י"ב) הביא דין זה וכו' דמברך על הפדיון. הברכת שמואל בקידושין (סי' י"ח) כ' לחקור בחיוב פדיון לאחר מיתה אם יש מצוה לאחר מיתה, דכיון שהיה חי ביום ל' נתחייב ושוב לא פקע במיתה או דלמא שאין מצוה אלא שעבוד וחוב, דלפדה"ב יש שעבוד נכסים ושעבוד זה לא פוקע במיתה. ומוכיח ממה דילפינן לה מחיוב יורשין בעולת ראה והתם אין על היורשין שום מצוה אלא שעבוד נכסים לפרוע חוב של אביהם. ועיי"ש עוד שמביא מג"א (הוא הג"ר בן ציון בילסק בעל השערי ציון) שהוכיח ממה דמברכים ואם אין מצוה ל"ש ברכה ועיי"ש מה שכ' ליישב ולא נתבאר דבריו.

ובביאור הדברים נ' הדנה בגדר המצוה דפדה"ב האריכו האחרונים לדון אם הוא מעשה פדיון וכפשט"ו דקרא דכל בכור בניך תפדה דהלשון תפדה מורה שיש בזה מעשה פדיון או דלמא דהוא מצוה נתינה ודמי לשאר מת"כ כמו תרו"מ. ובשערי יושר (ה' פכ"ה) כתב וז"ל דודאי מוכח דמצות פדה"ב אינה רק מצות מת"כ לחוד כשאר מת"כ שהמצוה שבהם הוא רק להשיב הממון לכהנים, אלא שמלבד פריעת הכסף ה' סלעים צותה תורה לפדות את הבכור מה שיש בו איזה קדושת בכורה אף שלא גילתה לנו תורה שום דין בבכור אדם, אבל כיון דכתיב בתורה בלשון פדיון מוכרח הענין שכן הוא שעי"ה הפדיון נעשה איזה ענין חדש של הסתלקות הקדושה בבכור. אמנם בבהגר"א י"ד (סי' ש"ה ס"ק י"ז) נ' דאי"ז מעשה פדיון רק מצות נתינה, אמנם לפ"ז צריך מובן למה נקרא ד"ז בשם פדיון וראה בס' מנחת שלמה (סי' צ') שמבאר הגדר בזה דהחלות פדיון והפקעת הקדושה של הבכור פקע ממילא מדין תורה והחיוב ה' סלעים בא תחת הקדושה שהיה ראוי להיות בבכור, ונמצא דהחיוב ה' סלעים הוא מצות נתינה וחוב לכהנים כמו שאר מת"כ אלא שנקרא פדיון כיון שהוא דמי הפדיון שהיה ראוי להיות קדוש. [באופ"א י"ל דהמצוה היא לעשות חלות פדיון אולם אין המעשה נתינה לכהן מעשה פדיון אלא מעשה נתינה, אלא שע"י הנתינה חל ממילא פדיון מדין תורה. וע"ע בס' בנין אפרים סי' כ"ה במכתב למרן הקה"י משכ"ב].

ועפ"ז נ' דבזה תלוי החקירה בגדר הפדיון במת הבן, דא"נ שהמצוה הוא מעשה וחלות פדיון אז במת הבן אי אפשר לומר שיש עוד חיוב מצוה דכיון שמת אי אפשר לעשות פדיון, וע"כ דהגדר הוא שיש שעבוד וחוב, אמנם אם הגדר הוא מצות נתינה אז מובן שיש חיוב מצוה לאח"מ דמאחר ונתחייב לא פקע החיוב במיתה. שו"ר במהרי"ט אלגזי (פ"א אות י"ד סק"א) שמקשה לפי ר"א דס"ל התם (יב:) שיש חיוב אחריות בפטר חמור כמו בפדה"ב דכמו"כ יהיה חיוב פט"ח לאחר שמת החמור וכו' ליישב דשאני פדיון פט"ח שהוא חלות פדיון וזה ל"ש לאחר שמת אבל פדה"ב הוא מצות נתינה שהרי אין בן איסור הנאה ואי"ז מעשה פדיון ולכן אף שמת לא פקע החיוב ועיי"ש מש"כ בזה ושוב מביא מהשמ"ק (שם) שגם מקשה כן ומיישב באופ"א דשאני פט"ח שאין חיוב לפדותו שהרי יכול לקיים בו מצות עריפה. והנה מדברי השמ"ק שמדמה פט"ח לפדה"ב מבואר דס"ל שאי"ז מצוה לאח"מ אלא שעבוד (דבפט"ח ל"ש מצוה לאח"מ).

החינוך (מצ' שצ"ב) דן אם בשהגדיל הבן עדיין מחויב האב בפדיון בנו עיי"ש ובס' אבי עזרי (ביכורים פ"א ה"א) תמה דכיון שיש חוב ממון ושע"נ לפדיון הבן ודאי שלא נפטר כשהגדיל הבן ואף שהבן מחויב לפדות עצמו מ"מ חוב ממון של האב במו יפקע ומוכיח כן מהחיוב פדה"ב בשמת הבן דמבואר שאף שנפטר מהחיוב מצוה מ"מ החוב ממון לא פקע. (וע"ע בברכת שמואל שם בשם הגר"ח משכ"ב). והנה כל דבריו הם לפי מה דנקט בפשיטות שאין מצוה לאח"מ אלא שעבוד. וכן נקט בזכר יצחק (ח"ב סי' ב') עיי"ש.

בעיקר הדבר יש לעיין אם נימא דאין מצוה רק שעבוד דלכאורה השעבוד תלוי במצוה ועד כמה שפקע המצוה ליתא לחוב וצ"ע.

תגובות

לגליון תרכ"ב

הנה מה שנקט **הרב טוביה גולדשמידט** (בתגובות בגליון תרכ"ב) שהעדר מזבח אינו אלא 'בעיה טכנית', הנה מצינו בכ"כ מקומות דחשיב בזמן שאין ביהמ"ק כאינו ראוי, עיין חולין דף קלח ע"ב, לגבי אותו ואת בנו דס"ד הואיל בענינא דקדשים כתיב בזמן דאיכא קדשים נהוג בזמן דליכא קדשים לא נהוג קמ"ל מתני' שונה בפני הבית ושלא בפני הבית, הרי דחשיב זה"ז כזמן שאין קדשים נוהגים אף ע"ג דקיי"ל דמקריבין אע"פ שאין בית, וכבר עמד בזה החזו"א (בסנהדרין ליקוטין סי' כ"ב לדרך נ"ב ע"ב) וכתב דכיון דליכא מזבח (וגם העכו"ם מעכבים בידינו מלבנותו, עיי"ש), ממילא א"א להקריב קדשים, משו"ה יש הוה אמינא שאין אותו ואת בנו נוהג, דהיינו אע"פ שהמקום ראוי מצד **הקדושה** הנצרכת להקרבה, מ"מ מדינא א"א להקריב ולא חשיב זמן שקדשים נוהג.

וע"ע רמב"ם (איסור"מ פ"א ה"ז) דהמטיל מום בקדשים אינו לוקה אלא בזמן שבית המקדש קיים שהרי היה ראוי לקרבן ופסלו, אבל בזה"ז אע"פ שעבר בל"ת אינו לוקה. והקשו האחרונים דהרמב"ם עצמו פסק כמ"ד שמקריבים אע"פ שאין בית. וכתב בקה"י (ע"ז סי' ז') ע"ד החזו"א דכיון שאין מזבח א"א להקריב, אלא דבזה ביאר בע"א ודלא כהחזו"א. עיי"ש שתוס' כתבו דלא חשיב 'בידו' אלא כמצוה לעשות, ולא רק שהיכולת לעשות. והחיון כ' דאע"פ שאם נרצה להקריב הר"ז כשר, מ"מ אין אנו מצווים כלל להקריב, ונמצא דלא חשיב בידו לבנות מזבח, ולכן כ"ז שאין המזבח בנוי כל הקרבנות כדחויים גמורים הם (והוסיף, דאפי' למ"ד שבע"ח אינם נידחים, היינו רק לאחר שחזר הכשרן, אבל כ"ז שהפסול והמניעה קיים, הרי הם דחויים). עיי"ש. וה"נ לענינינו, אע"פ שאם נבנה מזבח נוכל להקריב, מ"מ כ"ז שלא בנינו, חשיב שאינו ראוי להקריב.

ובמה שכתב בשם הגרא"ח לרנר (בעמח"ס החשוב הדרת קודש על הרמב"ם) להוכיח ממ"ד שקרבו במדבר כבשים בלא לחם דאפילו היכא דא"א להקריב מ"מ לא מעכבדי אהדדי ולא אמרי' כל שאינו ראוי לבילה וכו'. לענ"ד מוקפיא לא נראה משם איה, דהרי שם לא נצטוו כלל על הלחם אלא על הכבשים, ופשיטא דלא מעכבי זא"ז, אבל היכן דאיכא חיוב להביא שתייהם ואינו ראוי לזה, בהא הוא דמעכבי. כנלע"ד לפו"ר בלי העיון בסוגיא שם, ויתכן שטעיתי בדבר משנה.

הרב משה מרדכי הלוי הפנר

לגליון תרכ"א - אמן

במה שביאר **הרב יעקב וולברשטיין** אם אפשר לענות אמן אחרי שהפסיק המברך, נראה פשוט שבזה נעשה מחיצה של ברזל, והוא הדין אם השומע הפסיק אינו יכול לענות. רק אם עדיין הצבור עונין אז נשאר איזה חלק מן הברכה, עיין מ"ב ובה"ל. ולענות אמן אחרי ועל הכלכלה יש שחששו לזה לענות מיד, וכן לפני ברוך חי העולמים של בורא נפשות, אולם בזה אפשר לומר שאינו מענין אחר, ומה שהביא לדמות מתפילת הנהנים אחרי ברכתם אינו מוכיח, כי ודאי לכתחילה אין לדבר כלום עד שיסיימו לענות, אך השאלה היא בדיעבד אם עדיין מותר לענות, ועוד הרי אם כבר התחילו לענות אין חיסרון בהפסק, אלא ודאי הכוונה לענין לכתחילה.

הרב יעקב פישר הסיק שאין לענות אמן בספיקות, אולם מה נעשה כי בבה"ל סוף סימן רט"ו כתב דאפילו מי שמסיים בורא נפשות בשם ומלכות מותר לענות אחרי אמן ע"ש, ולשיטתו אין לענות אמן אחרי בני ספרד שמברכים ברכת הגומל על יציאה מן העיר, וכל אחד יכול לשקול כמה אמנים עונים במקום חילוקי דיעות.

הרב דוד אריה שלזינגר

לגליון תר"כ

במש"כ הר"ט **שפיגל** בתגובות על מש"כ (בגליון תרי"ח) דשמא אין לברך בנוסח חייבים מי שעשה במצות ה', והזכיר מהמחז"ב בס' רי"ט. פגנוח דבריו וש"ט: במחז"ב הביא דאביו ז"ל סבר שהצדיקים שהסכימו ליהרג במצות הבוית"ש וניצלו ממיתה לא מברכים על הצלתם [בסו"ד כ' טעם כי אדרבה אם היה נהרג על ק"ה הות אהניא ליה מכל חיי עוה"ז, וצ"ע כי נראה דמ"מ יש לו לברך ודומיא קצת למאי דתנן דמברך על הטובה מעין הרעה (ברכות נד. ס. וש"ע בס' רכ"ב ס"ד) הגם ד"ל. ובר"ד כ' טעם כי דוקא מי שהצרה באה לאדם בע"כ הוא מברך, וצ"ע גוף הסברא דלמה אל"כ לא יברכו וגם דלא ניחא לפ"ז הולכי דרכים ומדברות דמברכים אע"פ דבפשוטו הם הביאו עצמם למצב הסכנה וכבר נדחק שם בזה], אבל דעת מה"ר אליעזר נחום ז"ל שיש להם לברך בכה"ג ומייתי נמי מפדר"א שאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה בעת עקידת יצחק רבש"ע נקראת רחום וחונן רחם על יצחק וממילא יש לברך ע"ז, ורק דאפשר שבירכו בע"א וכגון אאע"ה כשיציל מאור כשדים בירך מגן אברהם וכן כיו"ב קודם שתקנו אנשי כנה"ג נוסח הגומל. הנה דאף מהרא"ג לא נחית כ"כ לדינא אלא אם יש לברך על כיו"ב שהסכנה באה ע"י מעשה שמחמת מצות ה' וע"ז פשיטא ליה שכן [כדפשיטא לן נמי]. ומש"כ מכבר שם שאין התינוק בר חיובא כלל אף מדיני חינוך הוא פשוט.

הרב י. פישר

חלוקת ה' סלעים לכמה כהנים

הרב ש. ציון

בבכורות נא: ונפסק ביו"ד (שה"ז, דאם נתן לעשרה כהנים יצא. ודעת המנ"ח (י) דמ"מ בעי שו"פ לכ"א דהוי שיעור נתינה. אך הערוה"ש (כה) כ' דא"צ שיעור כיון דלא כתיב בפדיוה"ב נתינה.

וש"י רש"י בבכורות נא: דדוקא כשנתנם בבת אחת, ועי' מהרי"ט אלגזי (פא) שביאר דאל"כ לא מצטרפי המעות. אך דעת הרמב"ם (יא, ז), דאפי' בזאח"ז, וכ"מ בשו"ע.

עי' פנים יפות בפר' במדבר שכ' עה"פ ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגולת (ג,מז) דהלשון כפול להורות שצריך לתת לכהן אחד ולא לב' כהנים, עיי"ש. וצ"ל דכוונתו דלכתחילה אין לחלק. וכ"כ החת"ס (תשו"ס יו"ד רצז) דלכתחילה אין לחלק לב' כהנים, כיון דהוי חצי שיעור, ואף שבדיעבד מצטרף מ"מ מצוה מן המובחר שיהא השיעור בב"א, [דכל שנתנה בו התורה שיעור אם מחלקו הוי חצי שיעור] ונפק"מ גם לגבי אכילת מצוה בכזית]. וכן משמע מלשון הגמ' "יצא" דהוא רק בדיעבד. ועי' אמרי בינה (סי' ח) שתמה מה"ת לחלק בין לכתחילה לדיעבד.

אך החכמת אדם (קנב, כ') דלא גרע משאר מתנו"כ דיכול לחלקם לכמה כהנים לכתחילה. וכ"ז השואל ומשיב (קמא ח"א סי' רכג). ולכא"ו תליא במה שנחלקו הראשונים בגדר פדיון הבן אם הוא בכלל מתנות כהונה, דלד' הרא"ש (קידושין פ"א מא) הוא ככל מתנו"כ, אולם לשי' הריב"ש (סי' קלא) חלוק פדיוה"ב מכל מתנו"כ, דכאן הכהן זוכה בבן ונותנו לאב תמורת הפדיון.

ועי' כלי חמדה פר' במדבר (עמ"ח ח) שכ' ליישב ד' הפנים יפות, דחלוק פדיון בכורות שבמדבר דל"מ ע"י ב' כהנים אף בדיעבד משום שבא להפקיע הקדושה מבכורים, משא"כ פדיוה"ב דלדורות שהוא מצוה ואינו הפקעת קדושה, דמועיל כשנתן לעשרה כהנים.

« המשך מעמ' 1:

מחילת הכהן בפדיון הבן

דמכירי כהונה הוא מדין מתנה מועטת אי"ז שייך בפדה"ב דלאחר שייחד המעות ונקנו לשבט איך יחייב עצמו ליתנם והא כבר אינם שלו {ולא דמי לשאר מתנו"כ שיש בהם טוה"נ}, אבל לשאר הביאורים במכירי כהונה א"ש.

ואי נימא דהגרע"א ס"ל דלא שייך מכירי כהונה בפדה"ב יקשה איזה כהן יכול למחול, והקוב"ש {הנ"ל בכתובות} ציון לדבריו בב"ב {אות א' ב'} שכתב ליישב באופ"א דאם הגדר במחילה הוא כאילו התקבלתי ואפוכי מטרותא למה לי א"ש דכל כהן יכול למחול דהוא כאילו קיבל הפדיון, [ויל"ד לפי"ז דע"י המחילה יתקיים גם המעשה מצוה כיון דכאילו התקבל, ויש לחלק], ועי' בקוב"ש שכתב כן גם לגבי תשלומי תרומה דס"ל לר"ש דאע"פ שהוא כפרה היה שייך מחילה, וביאר דהוא כיון שכאילו התקבל, והטעם דבאמת ל"מ מחילה כ' הר"ש משום דבע"ד דבר הראוי להיות קדש, וביאר הקוב"ש דהכאילו התקבלתי ל"ח ראוי להיות קדש, וכע"ז כ' הרש"ש בבכורות נ"א לגבי פדה"ב דכיון שהקפידה תורה באיזה חפץ יפדו דל"מ עבדים וקרקעות לכן גם מחילה לא מהני.

« המשך מעמ' 1:

בענין טעות בפדיון הבן

כאן חוב ממון לאב מ"מ צריך הוא לכה"פ להפריש ה' סלעים לפדיון קדושתו. [והנה יעוי' בהעמק שאלה קי"ח אות ד' שהביא שיעקר דין זה הוא מח' בין השאליות דס"ל דא"צ להפריש, לבין שיטת רש"י בבכורות מ"ז: והרא"ש בס' ג' דס"ל דצריך להפריש, ולהל"ל נחלקו בגדר פדיון הבן האם הוא פדיון קדושה או חוב בעלמא].

ולפי"ז לכאורה היה לנו לומר דבנידון זה שנתחלף לו הבכור בבנו השני שאינו בכור דלכאורה זהו תלוי במח' הנ"ל, דלשיטת השו"ע והרמ"א צריך הוא לחזור ולפדותו שנית כיון שלא נתכוין לפדיון הבכור האמיתי, אך לשיטת הגר"א א"צ לחזור ולפדותו שנית כיון שכל ענין הפדיון הוא פירעון חוב וכבר נפרע החוב.

שו"ר בגליון "מים חיים" מהגר"א דינר שליט"א [אייר תשע"ח], שהביא שנשאלה שאלה זו לפני מרן הגר"ק שליט"א, והורה שא"צ לפדות הבן שנית כיון שפדיון הבן אינו חוב ממון בעלמא לכהנים וכבר נפרע החוב, ולמה שנתבאר הרי פסק כשיטת הגר"א.

פדיון לוי בזמננו

הרב משה מרדכי הפני

בהיותי בכור בן לוי שאלתי לפני הרבה שנים קמיה מרן מעמודי ההוראה שבדורנו הגאון **רבי משה שטרנבוך** שליט"א אם ראוי לחוש ולא לסמוך על חזקת אבות דשמה במשך הדורות נתבלבל היחוס וכמו שאין נותנין תרו"מ בזה"ז משום המוציא מחברו ע"ה. וענה לי שכבר הורה היעב"ץ לחוש לזה ודבריו מובאים בפתי תשובה בהלכות פדיון הבן, (והוא ביו"ד סי' ש"ה ס"ק י"ב) וז"ל [בכהני חזקה בעלמא כי האידינא אע"ג דלחומרא אזלינן וכו' מיהא להקל לא וכו' עיי"ש מש"כ דמה"ט ראוי שהכהן יחזיר הכסף] גם נראה שלצאת ידי כל ספק יש ג"כ על האב לפדות בכורו מכל כהנים שיוכל למצוא דלמא מתרמי ליה כהן מיוחס [א"ה, וכן מפורסם על הגר"א שנהג כן עד שבא לידו כהן למשפחת רפפורט המיוחסת] ומה"ט נמי בן הכהנת והלויה יש לפדותו עכשיו מספק דמ"ש מכל ספיקא דאורייתא דמאי דאפשר לתקוני מתקנינן ע"ש.

אבל אמר לי הגר"מ שליט"א שיש לעשותו בצינעא (ואולי הוסיף שלא לברך, ופשוט). וכן אמר לי שיש לעשות מתנה ע"מ להחזיר. (וכמו דקיי"ל שהו"ל פדיון גמור אלא שיש בזה משום שחתם ברית הלוי, ולכאורה כוונת הגר"מ שאי"צ להוציא ממון לחוש לזה כשאינו אלא מחמת חשש, ובאמת לדעת היעב"ץ (שם) תמיד מותר לעשות כן בזה"ז שאין לנו אלא כהני חזקה.)

[הרוצה לעשות כן בבכרה יכול לבקש מישראל הפודה בנו ודאי שיוציאו בברכתו, ובאותו מעמד יכול לפדות גם הלוי (ויכול ליתן לכהן אחר). ופשוט.]

אמנם מו"ר הגר"א אברהם יהושע הלוי ראש ישיבת בריסק שליט"א אמר לי שגם הוא בכור ולא נהגו אצלם לפדות מספק.

[ואולי משפחת בריסק מיוחסת יותר משאר משפחות]. ואולי נהגו כן עפ"י מה שאמר הגר"ח דהיכא שגם אחר המעשה ישאר בספק אם קיים המצוה, אין חיוב לחוש לספק מה"ת לחומר. (ואמר כן בטעם למה אין אנו חיוב לחוש ספק דאורייתא להטיל תכלת, אפילו אם לא נתברר לנו ואין לנו מסורת עליה שהיא אכן תכלת.)

המנחת חינוך (מצוה שצב), ג"כ חשש לזה וכתב בזה"ל, האידינא דנהנו כהני הם רק כהני חזקה אם כן אין מקיים מצות פדיון הבן בשלימות רק במצוה לכהנים אמתיי דודאי בעולם יש כהנים אמתיי א"כ יוצא עכ"ל. ואי"ז עצה מושלמת משום דאין בזה זכות לשום כהן, כיון שאינו יכול להוציא מידו. ועיין מה שכתב בזה לעיל בסוף מצוה שנו"ז. [אכן בזה"ז איכא תקנה לזה שיתן הדמים לקרן והשיב' שעל ידי גמ"ח "צדקתו עומדת לעד" טל': 02-5387901, והם יליו את הכסף בעבור הכהנים וכמו שאר החובות המוטלות בספק, עד שיבוא הכהן המיוחל אליהו הנביא ויורה לנו צדק.] ויש לפלפל בעצה זו שהרי לא יגיע שוה פרוטה לכל כהן וכהן, וא"כ צריך להתנות באופן מסוים שלא יהיה בו משום בריה. ובאתי לעורר.

יש לציין שהיעב"ץ סיים בזה"ל, אבל בן הכהן ג"ל שאינו נפדה גם בזה"ז שלא יבוא להקל בקדושתו ולהתירו בגרושה ולטמא למת.

ובזה יש ליישב ג"כ משה"ק הרב טוביה גולדשמידט (בעומקא דפרשה גליון תרי"ח) למה אין מביאין ב' הלחם בזה"ז, (עיי"ש בטו"ט) דהרי אין לנו לסמוך על כהני חזקה להתיר איסור כרת, ולכן בזה"ז שכולנו טמאי מת ואין לנו טהרת פרה א"א להתיר כניסת כהן לעזרה משום טומאה הותרה בציבור, כיון דצריך לחוש שאינו כהן.

כהן המוכר מטבעות לאב הפודה

הרב צבי רותן

נוהגים הכהנים בזמנינו שמחזיקים ברשותם חמשה מטבעות כסף המיועדים לפדיון הבן, ואבי הבן קונה מהם את המטבעות ופודה בהם את בנו וכן הם חוזרים לכהן, ועל פי רוב כוונת הכהנים המוכרים את המטבעות לאבי הבן הוא כדי שיפדה את בנו אצל הכהן הנותן, ויש לדון אם יש בזה משום כהן המסייע בבית הגרנות, דעל ידי שמזמן לאב את המטבעות מתרצה האב ופודה אצל הכהן.

ובקידושינו: גבי מתנה על מנת להחזיר אמר רבא שאם נתן תרומה לכהן במתנה ע"מ להחזיר יצא ידי נתינה ואסור לעשות כן משום דהוי ככהן המסייע בבית הגרנות, ולגבי פדיון הבן מסקי' שבנו פדוי ולא הוזכר בגמ' אם מותר לעשות כן או אסור, ונחלקו בזה הראשונים, דעת התוס' בבכורות נא: שיש בזה איסור מסייע וכן פסק השו"ע סי' ס"ח, והגר"א שם הביא דדעת רש"י והרמב"ם שאין בזה איסור כהן המסייע, וא"כ לפי"ז בנדו"ד לדעת השו"ע יש לחוש משום כהן המסייע.

ויתכן לחלק דשאני מתנה על מנת להחזיר ממכירת מטבעות ע"י הכהן, דמתנה על מנת להחזיר הסיוע של הכהן הוא בעצם הקנין ואם לא תתקיים ההחזרה לא יתקיים הקנין, בזה הכהן מסייע מאד לישראל לקיים חובתו והוי בכלל כהן המסייע, אבל כהן המוכר מטבעות הן אמת שההבנה ביניהם היא שיפדה אצלו אבל אין זה מחייב את הקנין ואם יטלם ויפדה אצל אחר לא יהא לכהן זכות טענה על עצם הקנין, ובזה אינו דומה לכהן המסייע.

וביאור הדבר נראה, דעיקר איסור כהן המסייע כתב רש"י בקידושין וכן משמעות הרמב"ם פי"ב מהל' תרומות ה"ח שכיון שמסייע ונותן לו תרומה הרי הוא כמשלם לו שכר עבור עבודתו ומתנות כהן צריכים להיות כמתנה ולא כשכר, ומבואר שסיועו של הכהן גורם התחייבות לבעל הבית שמכחה משלם לו שכר וזה איסור מסייע, ולכן גם בתרומה הניתנת במתנה על מנת להחזיר כיון שיש התחייבות בגוף המתנה להחזירה לו הוי ככהן המסייע, אבל כשהכהן נותן לו ואינו מתחייב מעצם הנתינה לפדות במטבעות אלו אצלו לא נחשב כהן המסייע כיון שאין התחייבות ביניהם, ולכן גם לדעת השו"ע י"ל שבכה"ג שרי.

קדושת הבכור לאחר הפדיון

הרב א. י. מאיר

בשרשי המצוה כתב בספר החינוך (מצוה יח) "שרצה ה' לזכותינו לעשות מצוה בראשית פרינו למען דעת שהכל שלו, ואין לו לאדם דבר בעולם רק מה שיחלק לו השם בחסדיו. ויבין זה בראותו כי אחר שיגע האדם כמה יגיעות וטרח כמה טרחים בעולמו והגיע לזמן שעשה פרי. וחביב עליו ראשית פריו כבבת עינו, מיד נותנו להקב"ה. ומתרוקן רשותו ממנו ומכניסו לרשות בוראו. ועוד לזכור הנס הגדול שעשה לנו ה' בבכורי מצרים שהרגם והצילנו מידם.

והנה מה שכתב "שנותנו להקב"ה ומתרוקן רשותו ממנו ומכניסו לרשות בוראו." לכאול' הוא רק לשלשים יום, שהרי ביום ל"א פודה אותו אביו ומחזירו לרשותו. אך האמת אינו כן. דבפסוק הנאמר על קדושת הבכורה, כתיב (פר' במדבר ג, יג) "כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו", ואי' במדרש הגדול לי יהיו, מגיד שקדושת בכורות קיימת לעולם. ובספורנו (שם) כ' להדיא שאף אחר פדיונם קדושתם עליהם.

ויש לפרש ענין מעלת קדושה זו עפ"י מה שכתב המלבי"ם בפר' תולדות (כה, כט) שענין הבכורה שהבכור היה נבדל לעבודת ה' ויתר הבנים היו עוסקים בעניני העולם. ובס' הכתב והקבלה כתב שהבכור מסוגל יותר לעבודת ה' בקדושה, כציווי התורה לנהוג קדושה כל דבר שהוא ראשית. [ולפי זה פשוט דהקדושה היא גם בבכור שפטור מפדיון].

ועיין בדברי רבנו בחיי פר' כי תשא (לד, כ) שכ' דאע"פ שאין העבודה בבכורות, מ"מ יש להם מעלה ויתרון על שאר בני האדם... ויצטרך הבכור שיחזיק בתורה וביראת שמים ויותר משאר בני אדם, מצד המעלה שבו שהוא בכור. [ועיי"ש דהבכורות שנפדו מקבלין פני שכינה וזוכין לראות בנין ביהמ"ק]. ובהעמק דבר פר' כי תשא (לד, יט) כ' "מאחר שהוא "לי" עדיין יש בו איזה מעלה... ויש בו סגולה מיוחדת לתורה ועבודת ה'".

ובזה מבואר מה שכתב בתפארת יהונתן פר' כי תצא (דברים כא, ז) דיש לבכור דין קדש ולכן נוטל פי שנים שהוא חלק ה' (כמ"ש בלוי ה' הוא נחלתו), והיינו כנ"ל דקדושתו אינה פוקעת בפדיון.

נושאי הגליונות הבאים אי"ה

חוקת - באר מרים
בלק - דיני שכנים
פינחס - בין המצרים

מטות מסעי - הבטחה ומחוסר אמנה

ד"ת [עד 700 מילים]

יתקבלו בצירוף שם מלא בדוא"ל: a740700@gmail.com
עד יום שלישי בלילה

לתרומות בכרטיס אשראי

במכשירי "נדרים פלוס" - עומקא דפרשה
או ב"נדרים פון"
טל': 03-76-30-585 שלוחה 74 [ע"ד]